

Total No. of Questions—5+5]

[Total No. of Printed Pages—8

Seat No.	
-------------	--

[5401]-EXT-102

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

MARATHI

G-I : आधुनिक मराठी वाङ्मय

(2013 PATTERN)

- पाठ्यपुस्तके :—(i) मराठी विनोदी कथा
(ii) मातृपंचक
(iii) व्यावहारिक मराठी

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

- सूचना :—(i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे संपूर्ण गुण दर्शवितात.

1. (अ) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 150 शब्दांत लिहा : [10]
- (1) व्यक्तिमत्व अभ्यासाची गरज स्पष्ट करा.
  - (2) 'व्यक्तिमत्व विकासात भाषेचे स्थान अनन्यसाधारण आहे.' या विधानाचा परामर्श घ्या.
  - (3) व्यक्तिमत्व विकासात जैविक घटकांचे स्थान स्पष्ट करा.
  - (4) स्वतःच्या व्यक्तिमत्वामध्ये सुधारणा करण्यासाठी व्यक्ती काय करू शकते, याविषयी तुमचे मत स्पष्ट करा.
- (ब) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 150 शब्दांत लिहा : [10]
- (1) भाषण कौशल्यात यशस्वी होण्यासाठी कशी तयारी करावी लागते ते सांगा.
  - (2) कौशल्यपूर्ण आणि आकर्षक मनोगत व्यक्त करण्यासाठी आवश्यक गुण कोणते ?
  - (3) वाचन कौशल्याचे महत्व स्पष्ट करा.
  - (4) 'दूरदर्शन' या प्रसारमाध्यमासाठी आपल्या परिसरातील सामाजिक कार्यकर्त्यांच्या मुलाखतीचे लेखन करा.

P.T.O.

2. (अ) खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दांत लिहा : [10]

- (1) मिठाईचे दुकान काढण्यामागे लेखकाचा हेतू कोणता होता ?
- (2) राम गणेश गडकरी यांच्या मते नाटक लिहिण्याची तयारी कशी करावी ?
- (3) वक्तृत्व कलेला लेखक 'खोडसाळ कला' असे का म्हणतो ?
- (4) पिंगळ्याचे कावळे कसे झाले ते लिहा.
- (5) पोलिस पंचनाम्यातील अनावश्यक गोष्टींची यादी द्या.
- (6) आपला मुलगा नापास झाल्याचे सुबरावला का आश्चर्य वाटते ?
- (7) बंडूला अमेरिकेला का जायचे होते ?

(ब) खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दांत लिहा : [10]

- (1) आपल्या ताईस काहीच कळत नाही असे कवी यशवंत का म्हणतात ?
- (2) फ.म. शहाजिंदे यांच्या कवितेतील आई आपले कुळ कोणाचे असल्याचे सांगते ?
- (3) श्रावणातील माती कशी आहे असे इंद्रजित भालेराव म्हणतात ?
- (4) संत विष्णूदास यांनी कोणास माऊली म्हटले आहे ?
- (5) कवी यशवंत मनोहरांच्या मते कोणत्या युगांसाठी भीमाई सूर्य झाली ?
- (6) कवी गोविंद यांनी कोणती प्रतिज्ञा केली आहे ?
- (7) 'साहित्य सोनियाचिया खाणी। उघडवी देशियेचिया अक्षोणी।' असे कोणी म्हटले आहे ?

3. (अ) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 100 शब्दांत लिहा : [10]

- (1) मानवी जीवनातील विनोदाचे महत्व 'मराठी विनोदी कथा' या संग्रहाच्या आधारे स्पष्ट करा.
- (2) 'झोप' या कथेतील विनोदी प्रसंगांची माहिती द्या.

(ब) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 100 शब्दांत लिहा : [10]

(1) 'मातृपंचक' या कवितासंग्रहातील जन्मदात्री आईविषयीच्या कवितांचा परामर्श घ्या.

(2) 'धरित्रीले दंडवत' या बहिणाबाई चौधरी यांच्या कवितेचे रसग्रहण करा.

4. खालीलपैकी 'अ' आणि 'ब' गटातील प्रत्येकी दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा :

'अ' गट [15]

(1) 'पहिले कावळे संमेलन' या कथेतील विनोदी प्रसंगांचा परामर्श घ्या.

(2) 'मी आचार्य अत्रे कसा झालो नाही ?' या कथेतील पात्रांचा परिचय करून द्या.

(3) मेंगाळे काकूंना 'पेज थ्री' वर येण्यासाठी त्यांच्या कुटुंबियांनी कोणते मार्ग सुचविले ?

'ब' गट [15]

(1) 'मातृभूमी' या गटातील कवितांमधून व्यक्त होणारी देशभक्ती स्पष्ट करा.

(2) 'आई' या नामदेव ढसाळ्यांच्या कवितेचे आशय सौंदर्य स्पष्ट करा.

(3) साबित्रीबाई फुले यांच्या कार्याची महती 'माझी सावित्री माऊली' या कवितेतून कवीने कशी सांगितली आहे ते स्पष्ट करा.

5. (अ) खालीलपैकी कोणत्याही पाच पारिभाषिक संज्ञांचे मराठी अर्थ लिहा : [5]

(1) Anti-curraption

(2) Commission

(3) Graduate

(4) Employee

(5) Qualification

(6) Protocol

(7) Revenue

(8) Author

(9) Annual Report

(10) Director.

(ब) खालीलपैकी कोणतेही पाच शब्द शुद्ध स्वरूपात लिहा : [5]

- (1) पारंपारीक
- (2) अनुवंशिक
- (3) निस्वार्थी
- (4) नेहेमी
- (5) कवियित्री
- (6) इषारा
- (7) परिक्षा
- (8) अनिष्ट
- (9) खासगी
- (10) अल्पोपहार

[5401]-EXT-102

G-I : व्यावहारिक व उपयोजित मराठी (पर्यायी अभ्यासक्रम)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे संपूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दांत लिहा : [20]
- (1) निबंधाची व्याख्या लिहा.
  - (2) शुद्ध लेखनाची संकल्पना स्पष्ट करा.
  - (3) संभाषण कौशल्ये म्हणजे काय ?
  - (4) आकाशवाणीसाठी संवादलेखन करताना कोणती काळजी घ्याल ?
  - (5) दूरदर्शनवरील संवादाचे महत्व स्पष्ट करा.
  - (6) भाषांतर म्हणजे काय ?
  - (7) पुढील वाक्प्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा :
    - (अ) अंगाचा तिळपापड होणे
    - (ब) डोळ्यांपुढे काजवे चमकणे.
  - (8) पुढील कल्पनांचे एकत्रीकरण करून त्यासाठी एक शब्द लिहा :
    - (अ) ज्याचे वर्णन करता येत नाही असे
    - (ब) देव न मानणारा.
  - (9) पुढील वाक्य लेखन नियमानुसार दुरुस्त करून लिहा :

अमोलने नोकरिचा राजिनामा दिला.
  - (10) पुढील इंग्रजी शब्दांसाठी मराठी पारिभाषिक शब्द लिहा :
    - (अ) Agreement
    - (ब) Network
    - (क) Logo
    - (ड) Policy

- (11) पुढील विषयांवर आकर्षक घोषवाक्य तयार करा :
- (अ) स्त्रीभ्रूणहत्या
- (ब) भाषासंवर्धन.
- (12) पुढील शब्दांचा विग्रह करून समासाचे नाव लिहा :
- (अ) पुरणपोळी
- (ब) राजपुत्र.
- (13) पुढील म्हणींचे अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा :
- (अ) असतील शिते तर जमतील भुते
- (ब) गरज सरो वैद्य मरो.

2. (अ) पुढीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे 100 शब्दांत उत्तर लिहा : [10]
- (1) मानवी जीवनातील भाषेचे महत्व स्पष्ट करा.
- (2) श्रवण म्हणजे काय ? ते सांगून श्रवण कौशल्याचे फायदे लिहा.
- (ब) खालील उताऱ्याचे सारांशलेखन करून योग्य शीर्षक द्या : [10]
- मनाला केवळ आनंद देणे किंवा मनाचे निव्वळ रंजन करणे हाच कलेचा हेतू आहे, असे म्हणणाऱ्या अडाणी माणसांची कीव करावीशी वाटते. त्यांना निसर्गाच्या उत्क्रांतिमय जीवनाचे रहस्य मुळीच कळलेले नाही, असे म्हणावयाला पाहिजे. सुंदर चित्र पाहिल्याने, मधुर गायन ऐकल्याने किंवा उत्कृष्ट मूर्ती पाहिल्याने आपल्याला आनंद तर होतोच होतो. पण त्यामुळे आपली जीवनशक्ती अधिक समृद्ध होते. भावनांचा विकास होतो आणि बुद्धीची उत्क्रांती होते. कलेच्या उपभोगाने आपण अधिक सुखी, अधिक तृप्त आणि अधिक उन्नत होतो. म्हणून निसर्गाच्या उत्क्रांतीचे अपरिहार्य कार्य चालू ठेवणे, हेच कलावंतांच्या आयुष्याचे ध्येय आहे. म्हणूनच समाजाच्या आनंदासाठी, प्रगतीसाठी आणि उद्धारासाठी कलेची आणि कलावंतांची जरूरी आहे. कलावंतांच्या पावलांनी समाज चालत असतो, कलावंतांच्या डोळ्यांनी

समाज पाहात असतो आणि कलावंतांच्या बुद्धीने समाज विचार करीत असतो. हजारो वर्षांच्या काळात मानवजातीने प्रगतीचा आणि संस्कृतीचा जो टप्पा आज गाठलेला आहे, त्याच्या श्रेयाचा मोठा वाटा कलावंतांनाच द्यायला पाहिजे. कलावंतांची कला ही समाजासाठी आहे; आणि कलावंतांचाचून समाज हा सर्वस्वी असाहाय्य आहे. (शब्दसंख्या 142)

3. (अ) खालीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर 150 शब्दांपर्यंत संवादलेखन करा : [10]

(1) कॉलेजच्या प्राचार्यांशी विद्यार्थ्यांच्या तक्रारीबाबत विद्यापीठ प्रतिनिधीशी होणारा संवाद (संवादक : प्राचार्य आणि विद्यार्थी प्रतिनिधी)

(2) 'बदलती साहित्यिक अभिरुची' या विषयावर दोन मित्रांमध्ये संवादलेखन लिहा.

(ब) खालील दिलेल्या इंग्रजी उताऱ्याचे मराठी भाषांतर करा : [10]

School friendships are taken very seriously, for men are social creatures and like to have friends. Our school friends often remain loved and trusted throughout all our life. There is no greater pleasure than to attend a gathering of old pupils of the same school. We remember that James played for the Football Eleven, that Bill was our captain at cricket. What a day it was thirty years ago when he made a century against lancings ! Our hearts warm still as we think of that exciting match and how we carried him shoulder-high from the field, bat in hand.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 300 शब्दांमध्ये लिहा : [20]
- (1) मुद्रितशोधन म्हणजे काय ? ते सांगून त्याची आवश्यकता स्पष्ट करा.
  - (2) पारिभाषिक संज्ञा म्हणजे काय ? ते सांगून व्यावहारिक जीवनातले त्याचे महत्व लिहा.
5. खालीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर 300 शब्दांमध्ये निबंध लिहा : [20]
- (1) क्रीडाशिक्षणाचे महत्व
  - (2) महाविद्यालयीन निवडणूका
  - (3) शाळेचे दिवस सुखाचे दिवस.

Total No. of Frages—5+5]

[Total No. of Printed Pages—8

Seat No.	
---------------------	--

[5401]-EXT-104

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

**GERMAN (BASIC)
(2013 PATTERN)**

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

Note :— All questions are compulsory. Use of a dictionary is not allowed.

Frage I. Übersetzen Sie ins!

[15]

(A) Übersetzen Sie ins Englische!

(10)

Franz, 12 Jahre

„Wenn ich aus der Schule komme, schalte ich meinen Fernseher gleich an. Ich habe einen eigenen Fernseher in meinem Zimmer. Er läuft eigentlich den ganzen Nachmittag. Auch wenn ich Hausaufgaben mache. Meine Mutter findet das nicht gut. Es gibt oft Streit. Aber ich mag es, wenn es nicht so leise ist.“

Rebecca, 15 Jahre

„Ich habe einen Fernseher, stimmt. Aber so oft sehe ich nicht fern. Mich interessieren die Nachrichten und Dokumentationen. Aber viele interessante Programme kommen immer viel zu spät, so ab 23:00 Uhr. Leider habe ich keinen Videorekorder. Ich möchte diese Programme immer wieder sehen. Manche Informationen können auch für mein Studium interessant sein.“

(B) Übersetzen Sie in Deutsche! (Nur 5)

(05)

1. When do you wake up in the morning?
2. I would like to buy the book.
3. My mother keeps the book in the shelf.
4. In my kitchen there is a refrigerator.
5. Peter is also coming along.
6. The phone is ringing.

Frage II.

[20]

(A) Beantworten Sie die folgenden Fragen! (Nur 5)

(10)

1. Nennen Sie zwei Feste in Deutschland!
2. Sie möchten einen Kuchen kaufen. Wohin gehen Sie?
3. Ihr Freund/ Ihre Freundin ist zu dick. Was soll er/ sie tun?

P.T.O.

4. Wann feiern Sie das Diwalifest?
5. Wie heißen die deutschen Jahreszeiten?
6. Was darf man in der Schule nicht?

(B) Schreiben Sie! (05)

Sie sind am Strand in Goa. Schreiben Sie eine Ansichtskarte an Ihren Freund/ Ihre Freundin!

(C) Schreiben Sie einen Dialog! (05)

1. Sie möchten am Wochenende in die Stadtpark mit Ihrem Freund/ Ihrer Freundin gehen. Rufen Sie ihn/sie an !

ODER

2. Sie möchten mit Ihrem Freund/ Ihrer Freundin schwimmen gehen. Rufen Sie ihn/sie an.

Frage III. Grammatik [35]

(A) Ergänzen Sie die richtigen Personalpronomen! (05)

1. Wie viel kostet die Milch? - _____ kostet Euro 3,50.
2. Sigmund kann gut Klavier spielen. _____ singt auch schön.
3. Lukas, woher kommst _____?
4. Hier ist der Kuli! Ich suche _____ überall.
5. Ich und mein Bruder sind beste Freunde. _____ spielen immer zusammen.

(B) Ergänzen Sie die richtigen Possessivpronomen! (05)

1. Kinder, sind das _____ Bücher?
2. Matthias und _____ Sohn machen morgen Ausflug.
3. Frau Bauer, _____ Auto ist super!
4. Das ist Familie Polav. _____ Garten ist schön.
5. Wir kommen aus der Türkei. Wir lieben _____ Land.

(C) Ergänzen Sie die richtigen bestimmten/unbestimmten Artikel! (05)

1. Wir gehen in d _____ Kino.
2. Ich habe e _____ Telefon.
3. Woher kommt d _____ Mann? – Ich weiß nicht. Ich kenne d _____ Mann nicht.
4. Entschuldigen Sie, gibt es hier e _____ Bibliothek?

(D) Schreiben Sie das richtige Modalverb! (05)

1. Wir _____ dich nicht stören.
2. Ihr _____ noch viel lernen. Die Punkte sind nicht gut.
3. Es ist noch nicht 10 Uhr. Du _____ bleiben.
4. Ich _____ hier nicht rauchen. Es ist verboten.
5. Wir _____ einen Film sehen. Kommst du auch mit?

(E) Formulieren Sie die Sätze ins Imperativ um! (05)

1. langsam essen. (du- Form)
2. hier bleiben. (Sie- Form)
3. pünktlich sein. (ihr- Form)
4. der Koffer zumachen. (du- Form)
5. schnell laufen. (Sie- Form)

(F) Bilden Sie das Perfekt! (05)

1. Ich schließe das Fenster.
2. Wir diskutieren den Text nicht.
3. Wohin reist ihr?
4. Frau Lang ist im Urlaub.
5. Sie laden Thomas ein.

(G) Bilden Sie Fragen! (05)

1. Die Öffnungszeiten von Museum sind von 9 bis 20 Uhr.
2. Ich rede nicht viel.
3. Wir essen Fisch gern.
4. Ich stelle die Blumen in die Vase.
5. Es gibt 3 Studenten im Klassenzimmer.

Frage IV. Wortschatz [20]

(A) Was passt nicht? (05)

1. langweilig – fantastisch – prima- gut.
2. Zug – Auto - Bus- Konsulat.
3. Mittag – Abend – Montag – Nacht.
4. Geburtstag – Schulanfang – Oktober – Hochzeit.
5. Löffel– Herd – Messer– Gabel.

(B) Schreiben Sie das richtige Wort! (05)

1. eins, sechs, zehn. Das sind alle _____ .

2. Finger, Nase, Mund. Das sind alle _____.
3. Sonne: warm ; Schnee: _____.
4. Heute ist Samstag. Gestern war _____.
5. Ich habe _____. Ich trinke Wasser.

(C) Welche Wörter passen zu dem Thema? Schreiben Sie mindestens 5 Wörter pro Thema! (10)

1. Krankenhaus
2. Garten
3. Eltern
4. Küche

Frage V. Lesen Sie den Text und beantworten Sie die folgenden Fragen! [10]

Yurdagül hat nach der Mittleren Reife den Beruf Koch gelernt und jetzt arbeitet er seit fünf Jahren in einem Restaurant in Berlin. Aber er will nicht arbeiten, denn die Arbeitszeiten sind spät am Abend, oft bis zwei Uhr nachts. Das ist sehr schlecht. Er hat viel Stress. Das Essen muss für die Gäste immer pünktlich fertig sein und sein Chef ist sehr streng. Außerdem verdient er nicht viel. Er kann kaum seine Hobbys pflegen und seine Freunde nicht treffen.

Er möchte gern ein eigenes Restaurant haben. Für ihn ist eine Arbeit wichtig und er will sein eigener Chef sein. Er hat Geld gespart und auch seine Familie will ihm Geld für das Restaurant leihen. Seine Freundin will ihm bei der Arbeit helfen und wenn das Restaurant gut läuft, kann auch sein Bruder dort als Kellner arbeiten. Yurdagül hat große Träume für die Zukunft. Haben Sie auch welche?

(A) Beantworten Sie die folgenden Fragen! (03)

1. Was findet Yurdagül schlecht bei seiner Arbeit?
2. Welche Pläne hat er für die Zukunft?
3. Woher bekommt Yurdagül das Geld für sein Restaurant?

(B) Richtig oder Falsch? (04)

1. Yurdagül hat die Schule nie besucht.
2. Yurdagül's Chef ist sehr nett.
3. Yurdagül trifft seine Freunde am Wochenende.
4. Yurdagül hat keine Geschwister.

(C) Suchen Sie drei Adjektive aus dem Text! (03)

GERMAN (ADVANCED)**Time : Three Hours****Maximum Marks : 100***Note* :— Use of a dictionary is not allowed.**Frage 1. Übersetzen Sie die folgenden Texte ins Englische!****[24]****A)****(08)**

„Urlaub ist ein Muss“, sagt der 34 jährige Heinrich Kestler. Für die Deutschen ist die Urlaubszeit sehr wichtig. Die meisten bleiben nicht zu Hause; sie fahren irgendwohin. Die Planung der Ferien beginnt manchmal schon vor einigen Wochen oder manchmal auch vor einigen Monaten im Voraus (in advance). Familien reservieren Hotelzimmer und machen einen konkreten Plan; die Jugendlichen jedoch (however) machen gern Backpacking. Viele deutsche Urlauber fahren gern mit dem Auto in die Ferien. Italien und Österreich sind die Topresieziele. Mit rund einer Million Urlaubszielen liegt Deutschland bei den Autourlaubern auf Platz 1.

B) Das Beste an Deutschland**(08)**

Von Anfang an war mir klar, was das Beste an Deutschland ist – oder zumindest eins vom Besten: das Brot nämlich. Vielleicht findet es das Land der Dichter und Denker enttäuschend, dass ein Fremder ausgerechnet seine Brotsorten über alles schätzt. Doch sollte man bedenken, wie wichtig das Essen in unserem Land ist. Gedichte und Gedanken sind gut und schön, aber man kann sie nicht dreimal am Tag essen.

C) Übersetzen Sie die folgenden Sätze ins Deutsche! (nur 4)**(08)**

1. Nobody wants to give up the comfort and the high standard of living at home.
2. Football is the favorite sport of Germans.
3. Some Germans prefer to bake their own bread at home.
4. Can you play Piano? No, I can neither play a piano nor sing.
5. Swiss watches are very famous in the world.
6. Earlier almost half of the households consisted of more than five persons.

Frage 2. Beantworten Sie die folgenden Fragen (nur 10)**[20]**

1. Wie sind Ihre Essgewohnheiten?
2. Wie ist Ihr Verhältnis mit Ihren Eltern?
3. Wie feiern Sie Weihnachten?
4. Was machen Sie am Wochenende?
5. Nennen Sie zwei Bundesländer Deutschlands mit ihren Hauptstädten.
6. Wofür ist die Stadt Berlin bekannt?
7. Was ist Ihr Traumberuf? Warum?
8. Wann haben Sie Geburtstag? Wie feiern Sie Ihren Geburtstag?
9. Welche Werte sind für die deutschen Jugendlichen wichtig?
10. Möchten Sie Nesthocker sein oder Nestflüchter? Warum?
11. Schreiben Sie kurz über die Adventszeit!
12. Welche Probleme hat Anja mit ihren Eltern?

Frage 3. Lesen Sie den folgenden Text und beantworten Sie die darauf folgenden Fragen! [16]

Ab 15 darf man in Deutschland arbeiten. Lena nutzte das wie viele andere Jugendliche, um ihr Taschengeld aufzubessern. In den Sommerferien hat sie beim Bäcker aus dem Nachbardorf gearbeitet. Lena musste um kurz vor 6 Uhr aufstehen und mit dem Bus zur Arbeit fahren.

Das verdiente Geld spart Lena für ihre Amerikareise. Per Schüleraustausch geht es in den nächsten Osterferien nach Florida. Die Ferien endeten mit einer bösen Überraschung. Lena musste mit einer Blinddarmentzündung ins Krankenhaus und operiert werden. Das ging zwar sehr schnell, brachte Lenas Tagesablauf aber völlig durcheinander: eine Woche keine Schule und mehrere Wochen kein Saxophonunterricht, kein Orchester, kein Judotraining. Vor allem der Sport fehlt ihr sehr. Lena ist seit Anfang des Jahres in einem neuen Judo-Verein. Sie trainiert normalerweise dreimal in der Woche.

Seit den Sommerferien geht Lena in die 9. Klasse. „Die Ansprüche sind enorm gestiegen“, findet sie. Französisch steht als dritte Fremdsprache auf ihrem neuen Stundenplan. In den Nebenfächern geben die Lehrer regelmäßig Hausaufgaben auf. Dazu kommen mündliche und schriftliche Tests. Auch bei den Schülern hat sich einiges verändert: Fünf haben die Klasse verlassen und neun sind hinzugekommen.

Einen großen Wunsch hat sich Lena im Frühjahr erfüllt: Sie hat sich von ihren Ersparnissen einen eigenen Computer gekauft. An der eigenen Homepage bauen, chatten und E-Mails schreiben, das kann sie jetzt, ohne dass Bruder oder Vater an das Gerät wollen. Computerspiele findet sie nicht mehr so interessant. „Ich spiele manchmal noch abends zur Entspannung *Sims*, aber meistens nur kurz“, berichtet Lena.

A) Wählen Sie die richtige Antwort aus! (03)

1. Lena arbeitete, weil
  - a. ihre Eltern arm waren.
  - b. ihre Eltern ihr kein Taschengeld gaben.
  - c. sie für eine Amerikareise Geld sparen wollte.
  - d. sie eine Blinddarmentzündung machen wollte.

2. Die neunte Klasse findet Lena

- a. langweilig.
- b. anspruchsvoll.
- c. einfach.
- d. entspannend.

3. In der neunten Klasse gibt es insgesamt _____ Schüler _____ als in der achten Klasse.

- a. vier, mehr
- b. sieben, mehr
- c. neun, weniger
- d. fünf, weniger

B) Beantworten Sie die Fragen! (1-2 Sätze) (10)

1. Warum musste Lena in den Ferien früh aufwachen?
2. Welche böse Überraschung gab es am Ende der Ferien?

3. Geben Sie einen passenden Titel zu dem Text!
4. Was ist neu in dem Schulplan von Lena in der neunten Klasse?
5. Welchen Wunsch hat Lena?

C) Suchen Sie drei maskulin, drei feminin und drei Neutrum Substantive aus dem Text! (03)

Frage 4. Grammatik und Wortschatz!

[35]

A. Bilden Sie das Perfekt! (nur 5)

(05)

1. Rinas Mutter lässt sie allein ins Ausland fahren.
2. Ich sehe die Kinder im Garten spielen.
3. Sie werfen den Ball über das Dach.
4. Claudia ruft mich spät an.
5. Am Wochenende können wir Fußball spielen.
6. Thomas kann durch den Englischen Kanal schwimmen.

B. Setzen Sie die Verben ins Präteritum ein! (nur 5)

(05)

(spazieren gehen, treffen, sehen, essen, fahren, bleiben)

1. Am Freitag waren wir in City pride. Da _____ wir einen Film.
2. Die Deutschen _____ am Abend kalt.
3. Letztes mal _____ Familie Maier zu Hause in den Ferien.
4. Abends _____ wir durch einen großen Park _____.
5. Wir _____ viele Leute auf der Straße.
6. Am Sonntag _____ wir an den See in Mulshi.

C. Ergänzen Sie die richtigen Präposition (nur 5)

(05)

1. Die Großmutter kümmert sich sehr liebevoll _____ das Kind.
2. Ich interessiere mich _____ Physik.
3. Mein Onkel ärgert sich _____ die blöden Werbungen im Fernseher.
4. Seit zwei Stunden warte ich _____ meine Mutter an der Bushaltestelle.
5. Um 7 Uhr verabschiedete sich Anna _____ ihrem Freund.
6. Shami beschäftigt sich _____ dem Studium von Wirtschaftswissenschaft.

D. Ergänzen Sie die Artikel und Adjektive mit den richtigen Endungen! (nur 5)

(05)

(grün, blau, neu, weiß, schwarz, schön, interessant, alt)

(Mehrere richtige Antworten sind möglich!)

1. Hast du mal _____ Blume gesehen?
2. Ich will _____ Kleid kaufen.
3. Die rote Bluse passt mit _____ Rock nicht.
4. Meine Mutter schenkt mir zum Geburtstag _____ Handy.
5. Wir diskutieren über _____ Thema aus der Atom-Physik.
6. Der _____ Hut und die _____ Bluse passen gut.

E. Ergänzen Sie die passenden zweiteilige Konjunktionen! (nur 5)

(05)

(zwar – aber, weder noch, entweder - oder, sowohl - als auch, nicht nur - sondern auch,

teils- teils)

1. Das Geschäft ist gut. Es ist teuer.
2. Ich kann Französisch. Ich kann Deutsch.
3. Tina ist intelligent. Sie ist sehr schön.
4. Schreiben Sie eine Email. Schreiben Sie eine SMS.
5. Der Film ist interessant. Er ist lang.
6. Das Institut ist sehr alt. Es ist sehr schön.

F. Bilden Sie das Passiv! (nur 5)

(05)

1. Die Studenten lesen alle Bücher.
2. Sie machen die Hausaufgaben nicht so regelmäßig.
3. In diesem Restaurant serviert man nur vegetarisches Essen.
4. In der Post sortiert man zuerst die Briefe.
5. Herr Maier wäscht sein Auto jeden Tag.
6. Zuerst waschen Sie die Tomaten.

G) Wortschatz: Ergänzen Sie das passende Wort! (nur 5)

(05)

1. _____ heißt, dass Leute ins Ausland fahren.
2. Brot kauft man in der _____.
3. _____ ist die Vorweihnachtszeit.
4. Junge Leute teilen eine Wohnung. Das nennt man _____.
5. _____ sind Leute, die aus anderen Ländern nach Deutschland ziehen.
6. Zum Neujahr macht man gute Entscheidungen, d.h. _____.

Frage 5. Ergänzen Sie den Dialog!

[05]

Kunde: Guten Tag
 Verkäufer: Guten Tag, _____?
 Kunde: _____
 Verkäufer: Aha, hier bitte, zwei Flaschen Milch, Brot und sechs Eier.
 Kunde: _____?
 Verkäufer: Tut mir leid, wir haben kein Olivenöl heute. _____.
 Kunde: Ok, dann nehme ich das Sonnenblumenöl.
 Verkäufer: _____?
 Kunde: Ja, wie viel macht das zusammen?
 Verkäufer: 38.76 Euro bitte! _____?
 Kunde: Nein, danke! ich habe meine Einkaufstasche dabei.
 Verkäufer: Auf Wiedersehen!

Total No. of Questions—8]

[Total No. of Printed Pages—2

Seat No.	
---------------------	--

[5483]-11

P.G.D.M.L.M. (I Sem.) EXAMINATION, 2018

101 : PRINCIPLES AND PRACTICES OF MANAGEMENT

(2008 Pattern)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 70

- N.B. :—** (i) Questions No. 1 is compulsory.
(ii) Attempt any *three* questions from remaining.
(iii) Figures to the right indicate full marks.

1. Management is getting things done through and with people. What are the critical functions for achieving this goal ? [25]
2. Explain in detail Process of M.B.O. [15]
3. Define Planning. Explain process of planning. [15]
4. Manager is essentially a decision-maker. What is the critical steps manager undertakes while taking complex decisions. [15]
5. Explain controlling and explain different techniques of Controlling. [15]
6. Define Motivation. Explain Maslow's Theory of Motivation. [15]

P.T.O.

7. What is the nature of Rational Decision-making ? Explain steps in Decision-making. [15]
8. Write short notes on (any *two*) : [15]
- (a) Co-ordination
  - (b) Direction
  - (c) Line and Staff Organization
  - (d) Functions of Management.

Total No. of Questions—5+5]

[Total No. of Printed Pages—10

Seat No.	
-------------	--

[5401]-EXT-110

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

HINDI

General Paper 1

(सामान्य हिंदी)

(2013 PATTERN)

पाठ्यपुस्तकें :— (i) गद्य वैभव — संपादक : डॉ. राजेंद्र खैरनार।

(ii) काव्य सरिता — संपादक : डॉ. सुरेश सालुंके।

समय : तीन घंटे

पूर्णांक : 100

सूचनाएँ :— (i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(ii) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं।

1. निम्नलिखित में से किन्हीं चार प्रश्नों के उत्तर लिखिए : [20]

(i) अलगू चौधरी ने खाला को किस प्रकार न्याय दिलाया ? 'पंच-परमेश्वर' कहानी के आधार पर स्पष्ट कीजिए।

(ii) बाबा भारती का अपने घोड़े सुलतान से किस प्रकार लगाव था ?

(iii) 'क्लेम' कहानी में चित्रित विभाजन की त्रासदी को संक्षेप में स्पष्ट कीजिए।

(iv) 'सुख' कहानी का उद्देश्य अपने शब्दों में लिखिए।

(v) आचार्यजी को समाज में उपेक्षा का सामना किस प्रकार और क्यों करना पड़ता था ?

(vi) 'महानगर की मैथिली' कहानी की चित्रा का चरित्र-चित्रण कीजिए।

P.T.O.

2. निम्नलिखित में से किन्हीं चार प्रश्नों के उत्तर लिखिए : [20]

- (i) 'दोनों ओर प्रेम पलता है' कविता का आशय अपने शब्दों में लिखिए।
- (ii) 'क्या पूजा क्या अर्चन रे ?' कविता का उद्देश्य लिखिए।
- (iii) 'पुष्प की अभिलाषा' कविता के माध्यम से कवि क्या संदेश देना चाहता है ?
- (iv) 'जो बीत गई' कविता में कवि ने कौन-कौनसे उदाहरण दिए हैं ?
- (v) 'टूटा पहिया' कविता का भावार्थ अपने शब्दों में लिखिए।
- (vi) 'आँखों से सिर्फ' कविता के माध्यम से कवि ने कौनसा संदेश दिया है ?

3. (अ) निम्नलिखित अवतरणों में से किन्हीं दो की ससंदर्भ व्याख्या कीजिए : [12]

- (i) "क्या बात है रोज-रोज इतने पत्र आते हैं। आपने घर में ही कोई ऑफिस खोल लिया है क्या ? या कुछ और .....।"
- (ii) "तुम लोग भी आंदोलन करना और जब तक दुष्यंत शकुंतला को रख नहीं ले, तब तक चुप मत रहना।"
- (iii) "आदमी और आदिमियत में वही अंतर है जो विलास और श्रम में है। दुनिया के सारे रास्ते पैसे की ओर जाते हैं। जीवन की इमारत वह बुलंद होती है जिसकी नींव राजनीति की हो, छत वाणिज्य की और प्लास्टर जिसका वंशवाद का हो।"

(आ) निम्नलिखित अवतरणों में से किन्हीं दो की ससंदर्भ व्याख्या कीजिए : [12]

- (i) "नहीं दान है, नहीं दक्षिणा, खाली हाथ चली आई।
पूजा की विधि नहीं जानती फिर भी नाथ! चली आई॥"
- (ii) "कई दिनों तक चूल्हा रोया, चक्की रही उदास
कई दिनों तक कानी कृतिया सोई उनके पास
कई दिनों तक लगी भीत पर छिपकलियों की गश्त
कई दिनों तक चूहों की भी हालत रही शिकस्त।"

(iii) “भोर हो गई, मलय-पवन का
आँचल फिर लहराया।
झोंका आया, दीप बुझ गया;
नया फूल मुसकाया।”

4. (अ) निम्नलिखित पारिभाषिक शब्दों में से किन्हीं आठ के हिंदी पर्याय लिखिए : [8]

- (i) Action
- (ii) Balance
- (iii) Cash
- (iv) Delivery
- (v) Entry
- (vi) Fund
- (vii) Goods
- (viii) Increment
- (ix) Mail
- (x) Tour.

(आ) निम्नलिखित में से किन्हीं छः वाक्यों को शुद्ध करके फिर से लिखिए : [6]

- (i) यह सोचना मूर्खता होगा।
- (ii) उपन्यास और कहानी पर्याप्त संख्या में प्रकाशित हुए हैं।
- (iii) शाम के बहन का नाम विद्या है।
- (iv) उस पेड़ पर कई तोता बैठे हैं।
- (v) सुरेश को चार भाई थे।
- (vi) तुम तुम्हारा काम करो।
- (vii) दीवार के ऊपर चित्र लगा है।
- (viii) सत्य का हमेशा विजय होता है।

(इ) निम्नलिखित में से किसी एक परिच्छेद का हिंदी में अनुवाद कीजिए : [6]

(i) दुर्देवाने या लहान वयात तिला संन्यासिनीचं जीवन जगावं लागत आहे. आता सगळं आयुष्य या खेड्यात अशाच तऱ्हेने तिला घालवावं लागणार आहे. तिच्या मनाचा कोंडमारा होतो आहे. ती शिकलेली नसली तरी बुद्धीमान आहे. सघन, खानदानी घरची तरुण विधवा मुलगी या खेडेगावात कसला उद्योग करणार ? वेळ जाण्यासाठी शिवण टिपन नि भरत काम. शाळेचे शिक्षण शक्य नाही. शिक्षण मिळालं तरी उपयोग काय ? तिला घरगुती वैद्यकीची आवड आहे. खेडेगावात स्त्रिला घरच्या घरी वैद्यकी करता येते. ज्ञानाचा चांगलाच उपयोग करता येतो.

(ii) Unfortunately she has to lead the life of a widow. Now she has to live her whole life in the village. She is internally collapsed. Though she is not educated she is intelligent. She is from rich and cultured family as a young widow. Which business she is likely to do to pass the time she will be busy in mending and knitting now school education is not possible and what is the of it she like home remedies on casual illness she can use her knowledge about it in her it.

अथवा

निम्नलिखित परिच्छेद का एक-तिहाई शब्दों में सार-लेखन (संक्षेपण) कर उसे उचित शीर्षक दीजिए :

मनुष्य जहाँ जन्म लेता है, जहाँ की धूल में खेलकर बड़ा होता है, वहाँ से उसे स्वाभाविक प्रेम हो जाता है। वहाँ के सभी लोग उसके जाने पहचाने होते हैं। लगभग सभी उसके समान भाषा बोलते हैं और सभी का रहन-सहन एक-सा

होता है। ऐसी दशा में वहाँ के लोगों से ममता होना स्वाभाविक है। मनुष्य चाहे कितने ही अच्छे स्थान पर रहने लगे, पर उसका मन जन्मभूमि में पहुँचने को उत्सुक रहता है। जन्मभूमि स्वर्ग से भी श्रेष्ठ है। जिस देश में हमने जन्म लिया है, जिसके अन्न, जल और वायु से हमारा पालन हुआ है, उसके प्रति प्रेम की भावना रखना हमारा कर्तव्य है। देश की उन्नति में ही हमारी उन्नति है। यदि देश गिरी दशा में होगा तो न हम अधिक दिन तक संपन्न रह सकते हैं और न कहीं हमारा मान हो सकता है। देश के प्रति सबको ममता की भावना रखनी चाहिए।

(ई) निम्नलिखित पत्रों में से किसी एक पत्र का प्रारूप तैयार कीजिए : [6]

(i) अनिकेत/अश्विनी वर्मा, अहिल्यानगर, रत्नागिरी से बिजली की अनियमितता के संदर्भ में, अभियंता, इलेक्ट्रिक विभाग रत्नागिरी के नाम शिकायत पत्र लिखता/लिखती है।

(ii) ज्ञानेश्वर/ज्ञानेश्वरी शर्मा, हरिकृपानगर, रावेर से केंद्रीय हिंदी निदेशालय, नई दिल्ली को 'हिंदी अधिकारी' पद हेतु आवेदन पत्र लिखता/लिखती है।

5. निम्नलिखित में से किसी एक विषय पर निबंध लिखिए : [10]

(i) हिंदी और संचार माध्यम

(ii) राष्ट्रभाषा का महत्त्व

(iii) बढ़ता भ्रष्टाचार : एक समस्या।

[5401]-EXT-110

(प्रयोजनमूलक हिंदी)

समय : तीन घंटे

पूर्णांक : 100

सूचनाएँ :— (i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(ii) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्नों के पूर्णांक हैं।

1. (अ) निम्नलिखित में से किन्हीं दस अंग्रेजी पारिभाषिक शब्दों के हिंदी पर्याय लिखिए : [10]

- (i) Memory
- (ii) Procedure
- (iii) Script
- (iv) Administrator
- (v) Commission
- (vi) Damage
- (vii) Accounts Officer
- (viii) Amendment
- (ix) Leave
- (x) Grant
- (xi) Declaration
- (xii) Hire.

(आ) निम्नलिखित में से किन्हीं दस गणितीय आँकड़ों तथा चिह्नों को मानक हिंदी वर्तनी के अनुसार लिखिए : [10]

- (i) $9 + 24 = 33$
- (ii) 24

- (iii) 88
(iv) 1.2
(v) 59%
(vi) $2\frac{3}{4}$
(vii) $19 - 7 = 12$
(viii) $72 \div 8 = 9$
(ix) $\frac{3}{4}$
(x) 99
(xi) $7 \times 8 = 56$
(xii) 6.

2. निम्नलिखित में से किन्हीं दस वाक्यों को मानक वर्तनी के आधार पर शुद्ध करके फिर से लिखिए : [10]

- (i) कार्यालय बारह बजे खुलेगा।
(ii) पत्नी-पत्नि में आपसी प्यार ही सफल गृहस्थी की कुँजी है।
(iii) वह लड़का बुद्धिहीन है।
(iv) मातापिता की सेवा करना संतान का धर्म है।
(v) मेरा भाई दफ्तर गया है।
(vi) रमेश ग्यारा बजे घर आता है।
(vii) आज उसने मुझे बहुत बड़ा राज बताया।
(viii) गाड़ी में अनेक व्यक्तियाँ बैठी थीं।
(ix) बड़ों का आशिरवाद लेना चाहिए।
(x) पेड़ पर कच्चा बैठा है।
(xi) राहुल बहोत अच्छा लड़का है।
(xii) भारतीय वांगमय विश्व में श्रेष्ठ है।

3. (अ) निम्नलिखित परिच्छेद का एक-तिहाई सार लिखकर उसे उचित शीर्षक दीजिए : [6]

मनुष्य एक सामाजिक प्राणी है। उसका घर, परिवार, रिश्तेदार, मित्र, परिचित लोग तथा अन्य अनेक सामाजिक इकाइयों से हमेशा संबंध आता है। इन संबंधों को और मजबूत बनाने के लिए इन सभी इकाइयों के बीच संवाद होना अत्यंत आवश्यक होता है। प्राचीन काल में आज जैसे भिन्न-भिन्न आविष्कार नहीं हुए थे। इस कारण यह संवाद अधिकांशतः मौखिक ही होता था। परंतु आधुनिक युग में लेखन कला तथा संचार प्रणाली में अभूतपूर्व विकास हुआ। इस विकास ने मनुष्य के जीवन में आमूल परिवर्तन कर दिया है। आज मनुष्य के पास समाज के अन्य घटकों से संवाद स्थापित करने का सबसे आसान उपलब्ध है — पत्राचार। क्योंकि मौखिक वार्तालाप में कोई व्यक्ति आपको बीच में ही रोक सकता है, किसी की जबान फिसल सकती है, आदमी अपना आपा खो सकता है, परंतु पत्राचार में ये सारे खतरे नहीं होते इसलिए पत्राचार संवाद स्थापित करने का सबसे आसान और सरल तरीका है।

(आ) निम्नलिखित में से किन्हीं दो पत्रों के प्रारूप तैयार कीजिए : [10]

(i) सविता पाटील, मॉडेल कालोनी, शिवाजीनगर पुणे से वरिष्ठ हिंदी आलोचक डॉ. नामवर सिंह, करोल बाग, नई दिल्ली को राष्ट्रीय संगोष्ठी में उपस्थित रहने हेतु निमंत्रण पत्र लिखती है।

(ii) राकेश/रागिनी कांबले, धारगांव ता. संगमनेर जिला अहमदनगर से प्राचार्य, कीर्ति महाविद्यालय, मुंबई को लिपिक पद के लिए आवेदन पत्र लिखते हैं।

(iii) संपत आचार्य, साकी नाका, मुंबई से निदेशक, खाद्य आपूर्ति विभाग, चर्च गेट, मुंबई को पनीर में हो रही मिलावट के संदर्भ में पत्र लिखता है।

4. (अ) निम्नलिखित में से किन्हीं दो विषयों पर विज्ञापन का नमूना तैयार कीजिए : [10]

- (i) बेटी पढ़ाओ बेटी बचाओ अभियान।
- (ii) बाजार में नया आया आयुर्वेदिक साबुन।
- (iii) सड़क सुरक्षा अभियान।
- (iv) बैटरी से चलने वाली बाइक का विज्ञापन।

(आ) निम्नलिखित मराठी **अथवा** अंग्रेजी परिच्छेद का हिंदी में अनुवाद कीजिए : [6]

डॉ. भाभा हे असामान्य गृहस्थ होते. विज्ञानाखेरीज इतर विषयांची आवड असणारे शास्त्रज्ञ फार थोडे आहेत. परंतु ते मात्र संगीत, चित्रकला व स्थापत्य शास्त्र या विषयांमध्ये रस घेणारे होते. ते स्वतः उत्तम प्रकारचे चित्रकार ही असून इतर चित्रकारांची चित्रे विकत घेऊन ते त्यांना उत्तेजन देत असत. टाटा इन्स्टिट्यूट ऑफ फंडामेंटल रिसर्च आणि भाभा अॅटोमिक रिसर्च सेंटर या दोन संस्थांच्या इमारती आणि बागा त्यांच्या सौंदर्य दृष्टीची साक्ष देण्यास समर्थ आहेत.

अथवा

Dr. Bhabha was an unusual man. Not many scientists are interested in matters unconnected with science. He, however, was very interested in music, painting and architecture. He was a very good painter himself and encouraged Indian artists by buying their paintings. The buildings and gardens on the Tata Institute of Fundamental Research and the Bhabha Atomic Research Centre show his love of beautiful things.

5. (अ) निम्नलिखित में से किन्हीं **तीन** के उत्तर लिखिए : [18]

- (i) प्रयोजनमूलक हिंदी की परिभाषा देकर उसका स्वरूप समझाइए।
- (ii) देवनागरी लिपि की विशेषताएँ स्पष्ट कीजिए।
- (iii) विज्ञान के क्षेत्र में प्रयोजनमूलक हिंदी की उपयोगिता स्पष्ट कीजिए।
- (iv) अनुवादक के गुणों पर प्रकाश डालिए।
- (v) विज्ञापन का महत्व स्पष्ट कीजिए।

(आ) निम्नलिखित में से किन्हीं **चार** पर टिप्पणियाँ लिखिए : [20]

- (i) वाणिज्य में प्रयोजनमूलक हिंदी का प्रयोग
- (ii) विज्ञापन का स्वरूप
- (iii) जनसंचार के प्रमुख माध्यम
- (iv) लिखित भाषा और मौखिक भाषा में अंतर
- (v) मानक लिपि का महत्व
- (vi) कार्यक्रम का सूत्रसंचालन।

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4

Seat No.	
-------------	--

[5401]-EXT-112

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

SANSKRIT

(For External)

[G-I : सुरभारती (Surabhāratī)]

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

All questions are compulsory.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

Figures to the right indicate full marks.

1. 'अ' आणि 'ब' विभागातील प्रत्येकी कोणत्याही दोहोंचे मराठीत किंवा इंग्रजीत भाषांतर करा : [20]

Translate each *two* from Sections 'A' and 'B' into Marathi or English :

'अ' विभाग/Section 'A'

(i) अथ तेन स्वगृहमागच्छता शृगालशिशुः प्राप्तः। स च बालकोऽयमित्यवधार्य यत्नेन दंष्ट्रा मध्यगतं कृत्वा सिंह्यै जीवन्तमेव समर्पितवान्। ततः सिंह्याभिहितम् — “भो कान्त त्वयानीसं किञ्चिदस्माकं भोजनम्।” सिंह आह — “प्रिये, मयादचैनं शृगालशिशुं परित्यज्य न किञ्चित् सत्वमासादितम्। स च मया बालोऽयमिति मत्वा न व्यापादितो विशेषात् स्वजातीयश्च।”

P.T.O.

(ii) मैत्रेयीति होवाच याज्ञवल्क्यः। प्रव्रजिष्यन् वा अरेऽहमस्मात् स्थानादस्मि। हन्त तेऽनया कात्यायन्याऽन्तं करवाणीति। सा होवाच मैत्रेयी — यन्नु म इयं भगोः सर्वा पृथिवी वित्तेन पूर्णा स्यात् स्यान्वहं तेनामृताहोऽ नेति। नेति होवाच याज्ञवल्क्यः।

(iii) Sisters and Brothers of America.

स्वामिभिः एवं संबोधितमात्रे, तस्मिन् सभागृहे यत् अनवरतं प्रचण्डे तालिकाकाण्डे प्रारब्धम्, तत् अभूतपूर्वमेवासीत्। तत् सभागृहं महोत्साहस्य बृहत्तरङ्गारूढमिव अभवत्। शतशः जनाः उत्थाय उच्चैः साधुवादान् उदीरयामासुः। सर्वेऽपि जनाः प्रोत्साहयन्ति स्म। मदमत्तमिव सभागृहम् अभवत्।

‘ब’ विभाग/Section ‘B’

(i) अङ्गवेदी वसुधा कुल्या जलधिः स्थली च पातालम्।

वल्मीकश्च सुमेरुः कृतप्रतिज्ञस्य वीरस्य ॥

ग्रहाणां चरितं स्वप्नो निमित्तान्युपयाचितम्।

फलन्ति काकतालीयं तेभ्यः प्राज्ञा न बिभ्यति ॥

(ii) स्वप्राणाहुतिरर्पिता रणमखे राष्ट्रस्य यैः श्रेयसे

पञ्चत्वं रिपवो नृशंसमतयो यैर्यापिताः सङ्गरे।

निःशेषं धवलीकृतं त्रिभुवनं कीर्तिप्रकाशेन यै-

र्वन्दे भारतमातृभूमितनयांस्तान् भारतीयान् भटान् ॥

(iii) अयं पुराणः श्लोको हि स्वयं गीतो विभावसो।

धात्रा लोकेश्वर यथा कीर्तिरायुर्नरस्य ह ॥

पुरुषस्य परे लोके कीर्तिरेव परायणम्।

इह लोके विशुद्धा च कीर्तिरायुर्विवर्धनी ॥

2. 'अ' आणि 'ब' विभागातील प्रत्येकी कोणत्याही दोहोंचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा : [20]
Explain with reference to the context any *two* from each section,
Section 'A' and Section 'B'.

'अ' विभाग/Section 'A'

- (i) लब्धावसरो नवसेवक इव निकटीबभूवास्य मन्मथः।
(ii) नृणामेको गम्यरुचमसि पयसाम् अर्णव इव।
(iii) अस्यैवैतानि सर्वाणि निःश्वसितानि।

'ब' विभाग/Section 'B'

- (i) परब्रह्मलिङ्गं भजे पाण्डुरङ्गम्।
(ii) धृतः शरीरेण मृतः स जीवति।
(iii) सेवमाने दृढं सूर्ये दिशमन्तकसेविताम्।

3. कोणत्याही एका प्रश्नाचे सविस्तर उत्तर लिहा : [20]

Write an essay type answer to any *one* of the following :

नवीन गाव वसविण्यासाठी कोणत्या सूचना कौटिल्य देतो ?

Which suggestions are given by कौटिल्य for construction of new village ?

किंवा/Or

'गौतमस्य चातुर्यम्' या पाठाचे रसग्रहण करा.

Appreciate a lesson 'गौतमस्य चातुर्यम्'.

4. कोणत्याही एका प्रश्नाचे सविस्तर उत्तर लिहा : [20]

Write an essay type answer to any *one* of the following :

'हेमन्तवर्णनम्' या पाठाचे रसग्रहण करा.

Appreciate a lesson 'हेमन्तवर्णनम्'.

किंवा/Or

‘व्याघ्रीतनयसंवादः’ या पाठाचे रसग्रहण करा.

Appreciate a lesson ‘व्याघ्रीतनयसंवादः’.

5. पुढीलपैकी कोणत्याही दोन विवेचक टीपा लिहा : [20]

Write critical notes on any *two* of the following :

(i) कालिदासाचे शिक्षणविषयक विचार.

Thoughts of कालिदास regarding Education.

(ii) चन्द्रापीडाचे शिक्षण.

Learning of चन्द्रापीड.

(iii) ‘दानवीरः’ या पाठातून दिसून येणारे सूर्याचे व्यक्तिमत्त्व.

Character sketch of सूर्य with reference to a lesson ‘दानवीरः’.

(iv) ‘गजस्तत्र न हन्यते’ या कथेचे तात्पर्य.

Moral of a story ‘गजस्तत्र न हन्यते’.

Total No. of Questions—5+5]

[Total No. of Printed Pages—6

Seat No.	
-------------	--

[5401]-EXT-116

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

ECONOMICS

(G-1 : Agricultural Economics)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* question of the following : [20]
  - (i) What is Agricultural Economics ? Explain scope and importance of Agricultural Economics.
  - (ii) Define Agricultural Labour. Explain the features and type of Agricultural Labour.

2. Attempt any *one* question of the following : [20]
  - (i) Define the Agricultural productivity. What are the causes of low productivity in India ?
  - (ii) Explain the role of Micro Finance and 'NABARD' in Agricultural Finance.

P.T.O.

3. Attempt any *one* question of the following : [20]
- (i) Explain the reasons of drought and give remedies to control over drought.
- (ii) Discuss the recent issues in Indian Agriculture.
4. Attempt any *one* of the following questions : [20]
- (i) What is the co-operative marketing ? Explain the merits and demerits of co-operative marketing in India.
- (ii) Explain the objectives and functions of WTO.
5. Write short notes on (any *two*) : [20]
- (i) Green Revolution
- (ii) Special Economic Zone (SEZ)
- (iii) Agricultural Price Policy
- (iv) Water Management.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
- (ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]
- (i) कृषी अर्थशास्त्र म्हणजे काय ? कृषी अर्थशास्त्राची व्याप्ती आणि महत्व स्पष्ट करा.
- (ii) कृषी शेतमजुर म्हणजे काय ? शेतमजुरांची वैशिष्ट्ये सांगून त्याचे प्रकार स्पष्ट करा.

2. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]
- (i) शेती उत्पादकता म्हणजे काय ? भारतातील शेती उत्पादकता कमी असण्याची कारणे स्पष्ट करा.
- (ii) शेती वित्तपुरवठ्यामध्ये सुक्ष्म वित्तपुरवठा आणि नाबार्डची भूमिका स्पष्ट करा.
3. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]
- (i) शेती क्षेत्रातील दुष्काळाची कारणे सांगून त्यांवरील उपाय सुचवा.
- (ii) अलिकडील काळातील भारतीय शेती क्षेत्रातील प्रमुख समस्येवर चर्चा करा.
4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]
- (i) सहकारी विपणन व्यवस्था म्हणजे काय ? भारतातील सहकारी विपणन व्यवस्थेचे गुण व दोष सांगा.
- (ii) WTO ची उद्दिष्ट्ये व कार्य स्पष्ट करा.
5. थोडक्यात टीपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]
- (i) हरित क्रांती
- (ii) विशेष आर्थिक क्षेत्र (SEZ)
- (iii) कृषी किंमत धोरण
- (iv) जल व्यवस्थापन.

[5401]-EXT-116

(G-1 : Indian Economy—Problems and Prospects)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* question of the following : [20]
  - (i) Compare the Indian economy with developed countries with reference to Population, Human Development Index, Agriculture and Industry.
  - (ii) State the features of Indian Population.

2. Attempt any *one* question of the following : [20]
  - (i) What are Absolute poverty and Relative poverty ? Explain the causes of poverty in India.
  - (ii) State the causes of suicide of Indian farmers and explain the measures of farmers suicide of India.

3. Attempt any *one* question of the following : [20]
  - (i) Explain in detail the progress and problems of the Sugar Industry in India.
  - (ii) What is Social Security ? Explain the measures of Social Security in India.

4. Attempt any *one* question of the following : [20]

(i) Explain the achievements and failures of 11th Five Year Plan.

(ii) Explain the characteristics of economy of Maharashtra.

5. Write short notes on (any *two*) : [20]

(i) Developed and Developing Economy

(ii) Sex ratio in India

(iii) Types of Unemployment

(iv) Problems of Co-operative Movement.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

(i) लोकसंख्या, मानवी विकास निर्देशांक, शेती व उद्योग यांच्या संदर्भात भारतीय अर्थव्यवस्थेची विकसित देशांशी तुलना करा.

(ii) भारतीय लोकसंख्येची ठळक वैशिष्ट्ये सांगा.

2. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

(i) सापेक्ष दारिद्र्य आणि निरपेक्ष दारिद्र्य म्हणजे काय ? भारतातील दारिद्र्याची कारणे स्पष्ट करा.

(ii) भारतातील शेतकऱ्यांच्या आत्महत्येची कारणे सांगा आणि आत्महत्या रोखण्यासाठीचे उपाय स्पष्ट करा.

3. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

(i) भारतातील साखर उद्योगांची प्रगती आणि समस्या सविस्तर स्पष्ट करा.

(ii) सामाजिक सुरक्षितता म्हणजे काय ? भारतातील सामाजिक सुरक्षिततेचे उपाय स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

(i) 11व्या पंचवार्षिक योजनेचे यश-अपयश स्पष्ट करा.

(ii) महाराष्ट्राच्या अर्थव्यवस्थेची ठळक वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

5. थोडक्यात टीपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]

(i) विकसित व विकसनशिल अर्थव्यवस्था

(ii) भारतातील लिंग गुणोत्तर प्रमाण

(iii) बेकारीचे प्रकार

(iv) सहकारी चळवळीच्या समस्या.

Total No. of Questions—5+5]

[Total No. of Printed Pages—6

Seat No.	
-------------	--

[5401]-EXT-117

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

POLITICAL SCIENCE

[G-1 : Indian Government and Politics]

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* question of the following : [20]
  - (i) Explain the salient features of the Constitution of India.
  - (ii) Explain composition, powers and functions of the State Legislative Assembly.

2. Attempt any *one* question of the following : [20]
  - (i) Discuss the fundamental rights mentioned in the Constitution of India.
  - (ii) Describe the features of political party system in India and explain its changing nature.

3. Attempt any *one* question of the following : [20]
  - (i) Explain the important features of Federal System in India.
  - (ii) Discuss the influence of the religion as a factor in Indian Politics.

P.T.O.

4. Attempt any *one* question of the following : [20]

(i) Explain the composition, powers and functions of the Supreme Court of India.

(ii) Discuss in detail the issues of uneven development in India.

5. Attempt any *two* short notes on the following : [20]

(i) Directive Principles of State Policy

(ii) Functions of the Governor

(iii) Legislative relations between Center and State

(iv) Importance of Regional Political Parties.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

(i) भारतीय राज्यघटनेची ठळक वैशिष्ट्ये सांगा.

(ii) विधानसभेची रचना, अधिकार व कार्ये सांगा.

2. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

(i) भारतीय संविधानातील मुलभुत अधिकारांची चर्चा करा.

(ii) भारतीय पक्षपद्धतीची वैशिष्ट्ये सांगून तिचे बदलते स्वरूप सांगा.

3. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

(i) भारतीय संघराज्य व्यवस्थेची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

(ii) भारतीय राजकारणावर धर्म या घटकाचा असलेला प्रभावाची चर्चा करा.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

(i) सर्वोच्च न्यायालयाची रचना, अधिकार व कार्ये सांगा.

(ii) विकासाच्या असमतोलाच्या मुद्द्यांची सविस्तर चर्चा करा.

5. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर थोडक्यात टिपा लिहा : [20]

(i) मार्गदर्शक तत्वे

(ii) राज्यपालांची कार्ये

(iii) केंद्र-राज्य कायदेविषयक संबंध

(iv) प्रादेशिक पक्षांचे महत्व.

[5401]-EXT-117

[G-1 : Modern Indian Political Thought]

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* question : [20]
  - (i) Lokmanya Tilak's views on 'Swarajya'.
  - (ii) Dr. Babasaheb Ambedkar's views on caste system.

2. Attempt any *one* question : [20]
  - (i) Mahatma Phule's critique on Brahminism.
  - (ii) M.N. Roy's views on Radical Humanism.

3. Attempt any *one* question : [20]
  - (i) Mahatma Gandhi's concept of Ahimsa.
  - (ii) V.D. Savarkar's views on Hindu Nationalism.

4. Attempt any *one* question : [20]
  - (i) Justice M.G. Ranade's views on Social Reform.
  - (ii) Abul Kalam Azad's views on Nationalism.

5. Attempt any *two* questions : [20]

- (i) Justice M.G. Ranade's Liberalism
- (ii) Doctrine of Dhamma
- (iii) Mahatma Phule's views on 'Sarvajanic Satyadharma'
- (iv) V.D. Savarkar's views on Religion.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

- सूचना :—
- (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
  - (ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
  - (iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

- (i) लोकमान्य टिळकांचे स्वराज्यविषयक विचार.
- (ii) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे जाती व्यवस्थेबाबतचे विचार.

2. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

- (i) महात्मा फुलेंची ब्राह्मण्यवादावरील टिका.
- (ii) एम.एन. रॉय यांचा मूलगामी मानवतावाद.

3. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

- (i) महात्मा गांधीची अहिंसा संकल्पना.
- (ii) व्ही. डी. सावरकर यांचे हिंदु राष्ट्रवादविषयक विचार.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

(i) एम. जी. रानडे यांचे सामाजिक सुधारणाविषयक विचार.

(ii) अबुल कलाम आझाद यांचे राष्ट्रवादविषयक विचार.

5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]

(i) एम.जी. रानडे यांचा उदारमतवाद

(ii) धम्मतत्व

(iii) महात्मा फुलेंचे सार्वजनिक सत्यधर्माविषयी विचार

(iv) व्ही. डी. सावरकरांचे धर्मविषयक विचार.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
---------------------	--

[5401]-EXT-118

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

HISTORY

[G-1 : Chhatrapati Shivaji and His Times (1630-1707)]

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (i) Write the importance of foreign sources useful for the study of Chh. Shivaji and His Times.
  - (ii) Explain the concepts 'Mansab' and 'Guerrilla Warfare'.

2. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (i) Write the causes of rise of the Maratha Power.
  - (ii) Explain the Judiciary System in the period of Chh. Shivaji.

3. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (i) Describe the relations of Chh. Shivaji Maharaj with the British and French powers.
  - (ii) Explain Chh. Sambhaji and Mughal relations.

P.T.O.

4. Attempt any *one* of the following questions : [20]
- (i) Evaluate the role of Santaji Ghorpade and Dhanaji Jadhav in the Maratha War of Independence.
- (ii) Discuss the agriculture and revenue system in the period of Chh. Shivaji.
5. Write short notes on (any *two*) : [20]
- (i) Persian sources
- (ii) Maharashtra dharmā
- (iii) Social life and woman
- (iv) Gadhi and Temple architecture.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
- (ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
- (i) छत्रपती शिवाजी आणि शिवकाळाच्या अभ्यासासाठी उपयुक्त असलेल्या परकिय साधनांचे महत्व लिहा.
- (ii) 'मनसब' आणि 'गनिमी कावा' संकल्पना स्पष्ट करा.
2. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
- (i) मराठा सत्तेच्या उदयाची कारणे लिहा.
- (ii) छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या काळातील न्यायव्यवस्था विशद करा.

3. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
- (i) छत्रपती शिवाजी महाराज यांचे ब्रिटिश आणि फ्रेंच सत्ताशी संबंधाचे वर्णन करा.
- (ii) छत्रपती संभाजी आणि मुघल संबंध विशद करा.
4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
- (i) मराठ्यांच्या स्वातंत्र्य युद्धातील संताजी घोरपडे आणि धनाजी जाधव यांच्या कार्याचे मूल्यमापन करा.
- (ii) शिवकालीन कृषी आणि महसूल पद्धतीची चर्चा करा.
5. थोडक्यात टीपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]
- (i) पर्शियन साधने
- (ii) महाराष्ट्र धर्म
- (iii) समाज जीवन आणि स्त्री
- (iv) गढी आणि मंदिर स्थापत्य.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5401]-EXT-119

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

ANTHROPOLOGY

(G-1 : Introduction to Social and Cultural Anthropology)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. What is Anthropology ? Describe the various branches of Anthropology. [20]

OR

What is Religion ? Elaborate the various theories of origin of Religion.

2. Explain the kinship behaviour among the Tribal Communities. [20]

OR

Explain the theories of cultural change.

3. Discuss the nature of law and justice among Adivasis. [20]

OR

Discuss the various elements of Culture.

4. Explain the characteristics of Tribal Economy. [20]

P.T.O.

OR

Describe the various ways of acquiring mates in Tribal Community.

5. Write notes on any *two* of the following : [20]
- (1) Bhagat
  - (2) Uses of Anthropology
  - (3) Nuclear family
  - (4) Concept of property.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. मानवशास्त्र म्हणजे काय ? मानवशास्त्राच्या विविध शाखांचे वर्णन करा. [20]
किंवा
धर्म म्हणजे काय ? धर्म उत्पत्तीचे विविध सिद्धांत स्पष्ट करा.
2. आदिवासी समाजातील आप्तसंबंधविषयक चालीरीतींचे वर्णन करा. [20]
किंवा
संस्कृती परिवर्तनाचे सिद्धांत स्पष्ट करा.
3. आदिवासीमधील कायदा आणि न्यायदानाचे स्वरूप याची चर्चा करा. [20]
किंवा
संस्कृतीच्या विविध घटकांची चर्चा करा.
4. आदिवासी अर्थव्यवस्थेची वैशिष्ट्ये विशद करा. [20]

किंवा

आदिवासी समुदायातील जोडीदार संपादनाच्या विविध पद्धती विशद करा.

5. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर टिपा लिहा : [20]
- (1) भगत
  - (2) मानवशास्त्राचे उपयोग
  - (3) विभक्त कुटुंब
  - (4) संपत्तीची संकल्पना.

Total No. of Questions—8]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
---------------------	--

[5401]-EXT-120

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

GEOGRAPHY

(Gg-110 : Elements of Geomorphology)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) Q. No. 1 is compulsory.

(ii) Solve any *five* questions from Q. Nos. 2 to 8.

(iii) Neat diagrams must be drawn wherever necessary.

(iv) Use of map stencils is allowed.

1. Answer in 20 words each (any *ten*) :

[20]

(1) Write any *two* branches of Physical Geography.

(2) What is Sima ?

(3) What is a parallel of latitude ?

(4) What is local time ?

(5) State any *two* types of folding.

(6) Give any *two* causes of physical weathering.

(7) Write any *two* emotional landforms of the river.

(8) Define Volcano.

(9) Write any *two* depositional landforms of the wind.

(10) Write the definition of mass movement.

(11) What is rectilinear slope ?

(12) What is continental slope ?

(13) Define Applied Geomorphology.

P.T.O.

2. Write the importance and scope of the Geomorphology. [16]
3. Explain the continental drift theory with evidences. [16]
4. Describe the formation and types of igneous rock. [16]
5. What is folding ? Explain the types of folding with diagram. [16]
6. What is weathering ? Explain the types of weathering. [16]
7. Describe the landforms associated with erosional work of river. [16]
8. What is mass movement ? Define the classification of mass movement. [16]

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) प्रश्न क्रमांक 1 सोडविणे अनिवार्य आहे.

(ii) प्रश्न क्रमांक 2 ते 8 पैकी कोणतेही 5 प्रश्न सोडवा.

(iii) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

(iv) नकाशा स्टेन्सिल वापरण्यास परवानगी आहे.

(v) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. प्रत्येकी 20 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : [20]
  - (1) प्राकृतिक भूगोलाच्या दोन शाखा सांगा.
  - (2) सायमा म्हणजे काय ?
  - (3) अक्षवृत्ते म्हणजे काय ?
  - (4) स्थानिक वेळ म्हणजे काय ?
  - (5) वलिकरणाची कोणतेही दोन उदाहरणे द्या.

- (6) कायिक विदारणाची कोणतेही दोन कारणे सांगा.
  - (7) नदीच्या खनन कार्यामुळे निर्माण होणारे कोणतेही दोन भूआकार सांगा.
  - (8) ज्वालामुखीची व्याख्या लिहा.
  - (9) वाऱ्याच्या संचयन कार्यामुळे निर्माण होणारे कोणतेही दोन भूआकार सांगा.
  - (10) राशी हालचालीची व्याख्या लिहा.
  - (11) समांगी उतार कशाला म्हणतात ?
  - (12) खंडान्त उतार कशाला म्हणतात ?
  - (13) उपयोजित भूरूपशास्त्राची व्याख्या लिहा.
2. भूरूपशास्त्राचे महत्व व व्याप्ती स्पष्ट करा. [16]
  3. भूखंडवहन सिद्धांत पूराव्यासह स्पष्ट करा. [16]
  4. अग्निजन्य खडकाची निर्मिती व प्रकाराचे वर्णन करा. [16]
  5. वलिकरण म्हणजे काय ? वळ्यांचे प्रकार आकृतीसह स्पष्ट करा. [16]
  6. विदारण म्हणजे काय ? विदारणाचे प्रकार स्पष्ट करा. [16]
  7. नदीच्या खनन कार्यामुळे निर्माण होणाऱ्या भूआकारांचे वर्णन करा. [16]
  8. शिलापदार्थाची हालचाल म्हणजे काय ? शिलापदार्थाचे वर्गीकरण करा. [16]

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
---------------------	--

[5401]-EXT-122

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

PUBLIC ADMINISTRATION

(G-1 : Principles of Public Administration)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (i) Explain the meaning, nature and scope of Public Administration.
  - (ii) State the meaning and importance of Bureaucratic system.

2. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (i) Explain the approaches to the study of Public Administration.
  - (ii) State the types and budgetary process in India.

3. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (i) Explain the types and functions of Chief Executive in Parliament system.
  - (ii) State the meaning and functions of span of control.

P.T.O.

4. Attempt any *one* of the following questions : [20]

(i) Explain the structure and role of Tribunals Administrations.

(ii) State the bases of Departmental Organization.

5. Write short notes on (any *two*) : [20]

(i) Benefits of Training

(ii) Concept of Accountability and Control

(iii) Staff unit

(iv) Benefits of Retirement.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

(i) लोकप्रशासनाचा अर्थ, स्वरूप आणि व्याप्ती स्पष्ट करा.

(ii) नौकरशाही व्यवस्थेचा अर्थ आणि महत्त्व सांगा.

2. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

(i) लोकप्रशासनाच्या अभ्यासाचे दृष्टिकोण स्पष्ट करा.

(ii) भारतातील अर्थसंकल्पाचे प्रकार आणि प्रक्रिया सांगा.

3. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
- (i) संसदीय शासनव्यवस्थेतील मुख्य कार्याधिकाऱ्याची कार्ये स्पष्ट करा.
- (ii) नियंत्रण कक्षाचा अर्थ व कार्ये सांगा.
4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
- (i) प्रशासकीय न्यायाधिकरणाचे स्वरूप आणि भूमिका स्पष्ट करा.
- (ii) खात्याचे आधारभूत घटक सांगा.
5. थोडक्यात टीपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]
- (i) प्रशिक्षणाचे फायदे
- (ii) उत्तरदायित्व आणि नियंत्रणाची संकल्पना
- (iii) स्टाफ घटक
- (iv) सेवानिवृत्तीचे फायदे.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5401]-EXT-123

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

PSYCHOLOGY

(G-1 : General Psychology)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Draw neat diagrams wherever necessary.

1. State the definition of attention. Explain the determinants of attention. [20]

Or

What is Psychology ? Describe the study methods of Psychology.

2. What is frustration ? Explain the types of conflicts. [20]

Or

Explain the structure and functions of human brain.

3. Explain the definition, nature of IQ. State the effect of emotions on health. [20]

Or

What is conditioning ? Give in detail the practical applications of classical and operant conditioning.

P.T.O.

4. What is personality ? Explain the assessment techniques of personality. [20]

Or

Explain the mentally challenged and gifted peoples types and causes.

5. Write short notes in **200** to **250** words each (any *two*) : [20]
- (i) Developmental Psychology
  - (ii) Pituitary Gland
  - (iii) Trial and Error method
  - (iv) Intelligence Test.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
(iii) आवश्यक त्या ठिकाणी सुबक आकृत्या काढा.
(iv) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. अवधानाची व्याख्या सांगून अवधानाची नियामके स्पष्ट करा. [20]

किंवा

मानसशास्त्र म्हणजे काय ? मानसशास्त्राच्या अभ्यासपद्धती विशद करा.

2. विफलता म्हणजे काय ? संघर्षाचे प्रकार सविस्तर स्पष्ट करा. [20]

किंवा

मानवी मेंदूची रचना व कार्य स्पष्ट करा.

3. भावनिक बुद्धिगुणांकाची व्याख्या, स्वरूप सांगून भावनाचे आरोग्यावरील परिणाम सांगा. [20]

किंवा

अभिसंधान म्हणजे काय ? अभिजात अभिसंधान व साधक अभिसंधानाची व्यावहारिक उपयोजने सांगा.

4. व्यक्तिमत्व म्हणजे काय ? व्यक्तिमत्वाची मापन तंत्रे सविस्तर लिहा. [20]

किंवा

बौद्धिकदृष्ट्या मागासलेल्या व बुद्धीची विशेष देणगी लाभलेल्या व्यक्तीचे प्रकार व कारणे सविस्तर स्पष्ट करा.

5. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत टिपा लिहा : [20]

- (i) मानसशास्त्रातील जीवनमार्ग
- (ii) मस्तिष्क ग्रंथी
- (iii) प्रयत्न-प्रमाद पद्धती
- (iv) बुद्धिमापन चाचण्या.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
---------------------	--

[5401]-EXT-127

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

HOME ECONOMICS

(G-I : Household and General Economics)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Diagrams must be drawn wherever necessary.

(iii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **500** words (any *one*) : [20]

(i) Give the definition of Economics. Explain the basic economic problems.

(ii) Explain the Law of Demand with suitable examples.

2. Answer the following questions in **500** words (any *one*) : [20]

(i) Explain the functions of Money.

(ii) What are the different sources of family income ?

P.T.O.

3. Answer the following questions in **500** words (any *one*) : [20]
- (i) Describe the different steps of Home Management.
- (ii) Define value and goals and elucidate its characteristics.
4. Answer the following questions in **500** words (any *one*) : [20]
- (i) Explain the nature and importance of decision-making.
- (ii) Explain the elements of interior and exterior house decoration.
5. Write short notes on (any *two*) : [20]
- (i) Economic law
- (ii) Problems of poverty in India
- (iii) Difference between Family and Public Budget
- (iv) Home management.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- (ii) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
- (iii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (iv) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे **500** शब्दांत लिहा (कोणताही **एक**) : [20]
- (i) अर्थशास्त्राची व्याख्या द्या. मूलभूत आर्थिक समस्यांचे स्पष्टीकरण करा.
- (ii) मागणीचा नियम सोदाहरण स्पष्ट करा.

2. खालील प्रश्नांची उत्तरे 500 शब्दांत लिहा (कोणताही एक) : [20]
- (i) पैशाची कार्ये स्पष्ट करा.
- (ii) कौटुंबिक उत्पन्नाचे विविध मार्ग कोणते ?
3. खालील प्रश्नांची उत्तरे 500 शब्दांत लिहा (कोणताही एक) : [20]
- (i) गृहव्यवस्थापनाचा विविध टप्प्यांचे वर्णन करा.
- (ii) मुल्य व उद्दिष्टांची व्याख्या द्या आणि त्यांची वैशिष्ट्ये विशद करा.
4. खालील प्रश्नांची उत्तरे 500 शब्दांत लिहा (कोणताही एक) : [20]
- (i) निर्णय प्रक्रियेचे स्वरूप व महत्व स्पष्ट करा.
- (ii) अंतर्गत आणि बहीर्गत गृहसजावटीच्या घटकांचे स्पष्टीकरण करा.
5. थोडक्यात टीपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]
- (i) आर्थिक नियम
- (ii) भारतातील दारिद्र्याची समस्या
- (iii) कौटुंबिक आणि सार्वजनिक अंदाजपत्रकातील फरक
- (iv) गृहव्यवस्थापन.

Total No. of Questions—5+5+5]

[Total No. of Printed Pages—9

Seat No.	
---------------------	--

[5401]-EXT-128

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

[D.S. G-1 (A) : Defence Mechanism of India]

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Explain the organization of Airforce Headquarters. [20]

Or

State the characteristics, role and limitations of infantry.

2. Describe the characteristics, role and limitations of Indian Navy. [20]

Or

State with the help of chart the Higher Defence Organization of India.

3. Trace the growth of Indian Army since 1947. [20]

P.T.O.

Or

State the various types of Aircraft.

4. What are the characteristics, role and limitations of Engineers Corps. [20]

Or

State the characteristics and role of coastguard.

5. Write short notes on (any *two*) : [20]

- (i) Army Medical Corps (A.M.C.)
- (ii) Central Reserve Police Force
- (iii) National Security Council
- (iv) Andaman and Nicobar Command.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. वायुसेना मुख्य कार्यालयाची संघटना स्पष्ट करा. [20]

किंवा

पायदलाची वैशिष्ट्ये, कामे व मर्यादा सांगा.

2. भारतीय नौसेनेची वैशिष्टे, कामे व मर्यादा विशद करा. [20]

किंवा

आराखड्याच्या साहाय्याने भारताची उच्चस्तरीय संरक्षण संघटना स्पष्ट करा.

3. 1947 पासून भारतीय स्थलसेनेच्या विकासाचा आढावा घ्या. [20]

किंवा

वेगवेगळ्या प्रकारची लढाऊ विमाने सांगा.

4. इंजिनिअर्स दलाची वैशिष्टे, कामे व मर्यादा कोणत्या ? [20]

किंवा

तटरक्षक दलाची वैशिष्टे व कामे सांगा.

5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]

(i) सेना वैद्यकीय विभाग (ए.एम.सी.)

(ii) केंद्रीय राखीव पोलिस दल

(iii) राष्ट्रीय सुरक्षा परिषद्

(iv) अंदमान व निकोबार कमांड.

[5401]-EXT-128

[D.S. G-1 (B) : Military Thinkers in 19th Century]

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. According to Clausewitz, what are the principles of war? [20]

Or

Explain the role of Che Guevara about Cuban Revolution.

2. Explain strategic thoughts of H.V. Moltke. [20]

Or

Describe the thoughts of Vladimir Lenin regarding Civil War.

3. State military thoughts of B.H. Liddle Hart. [20]

Or

Explain the cultural revolution thoughts of Mao Zedongs.

4. Explain the Geo-political thoughts of Karl Haushofer. [20]

Or

Explain General Douhet's theory of Air Power.

5. Write short notes on (any two) : [20]

- (i) A.H. Jomini
- (ii) A.V. Schlieffen
- (iii) Mackinder
- (iv) Treaty of Versailles.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. क्लॉजविट्स यांच्या मते, युद्धाची तत्वे कोणती ? [20]

किंवा

क्यूबामधील क्रांती संदर्भात चे-गेव्हारा यांची भूमिका स्पष्ट करा.

2. एच. व्ही. मोल्टके यांचे सामरिक विचार स्पष्ट करा. [20]

किंवा

व्लादिमीर लेनिन यांचे नागरी युद्धासंबंधीचे विचार विशद करा.

3. बी.एच. लिडल हार्ट यांचे लष्करी विचार सांगा. [20]

किंवा

माओ झेडाँग यांचे सांस्कृतिक क्रांतीविषयीचे विचार स्पष्ट करा.

4. कार्ल हौशोफर यांचे भूराजनीतिक विचार स्पष्ट करा. [20]

किंवा

जनरल डूहेट यांचा हवाईशक्तीचा सिद्धांत स्पष्ट करा.

5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]

(i) ए. एच. जोमिनी

(ii) ए. व्ही. श्लायफेन

(iii) मॅकींडर

(iv) व्हर्सायचा तह.

[5401]-EXT-128

[D.S. G-1 (C) : Post Cold War—India's Security Environment]

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. What are the socio-economic changes in International security of post cold war period ? [20]

Or

Describe the India's internal security challenges.

2. Explain the nature and sources of environment pollution. [20]

Or

What is terrorism ? State the measures initiated by United Nations to eradicate terrorism.

3. What are the objectives and functions of emergence of New Economic Order ? [20]

Or

Explain the India's status in New world order.

4. Explain the India's counter-terrorism policy. [20]

Or

Explain the structure and role of World Trade Organisation (W.T.O.).

5. Write short notes on (any two) : [20]

(i) Human Rights

(ii) National Counter Terrorism Center (N.C.T.C.)

(iii) Impact of Globalization

(iv) Structure of European Union.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. शीतयुद्धोत्तर काळातील आंतरराष्ट्रीय सुरक्षे संदर्भात कोणते सामाजिक-आर्थिक बदल घडून आले ? [20]

किंवा

भारताच्या अंतर्गत सुरक्षेची आव्हाने विशद करा.

2. पर्यावरण प्रदूषणाचे स्वरूप आणि उगमस्रोत स्पष्ट करा. [20]

किंवा

दहशतवाद म्हणजे काय ? दहशतवादाचा निपटारा करण्यासाठी संयुक्त राष्ट्रमार्फत केलेल्या उपाययोजना सांगा.

3. नविन जागतिक अर्थव्यवस्थेची उद्दिष्ट्ये आणि कार्ये कोणती ? [20]

किंवा

नविन जागतिक व्यवस्थेतील भारताचे स्थान स्पष्ट करा.

4. प्रतिदहशतवादाविषयीचे भारताचे धोरण स्पष्ट करा. [20]

किंवा

जागतिक व्यापार संघटनेची रचना आणि कार्ये स्पष्ट करा.

5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]

(i) मानवी हक्क

(ii) राष्ट्रीय दहशतवाद विरोधी केन्द्र (N.C.T.C.)

(iii) जागतिकीकरणाचे परिणाम

(iv) युरोपियन महासंघाची रचना.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5401]-EXT-129

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

SOCIAL WORK

I. Social Reform Movements in India

II. Introduction to Social Welfare and Social Services

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *one* question in **500** words : [20]
  - (i) Discuss the history of Bhoodan Movement.
  - (ii) Explain the social services for deprived sections of society.

2. Answer any *one* question in **500** words : [20]
  - (i) Take an overview of development of social services in pre-British period.
  - (ii) Discuss in detail the work by Mahatma Gandhi for Backward classes.

3. Answer any *one* question in **500** words : [20]
  - (i) Discuss the right based reform movements for weaker sections of society.
  - (ii) Explain the planned provisions for scheduled tribes in Maharashtra.

P.T.O.

4. Answer any *one* question in **500** words : [20]
- (i) Discuss the work by Dr. Babasaheb Ambedkar for National reconstruction.
- (ii) Discuss in detail the activities of Arya Samaj and Prarthana Samaj.
5. Answer any *two* questions in **200** to **250** words each : [20]
- (i) Gramdan Movement.
- (ii) Explain the concept of social services and social reform.
- (iii) Objectives of Sarvodaya Movement.
- (iv) Discuss the social reformation work by Saint Gadge Baba.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
- (ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका ग्राह्य धरावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर **500** शब्दांत लिहा : [20]
- (i) भूदान चळवळीचा इतिहासाची चर्चा करा.
- (ii) समाजातील वंचित घटकांसाठी असणाऱ्या सामाजिक सेवा स्पष्ट करा.
2. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर **500** शब्दांत लिहा : [20]
- (i) ब्रिटिशपूर्व काळातील सामाजिक सेवांच्या विकासाचा आढावा घ्या.
- (ii) महात्मा गांधी यांनी मागासवर्गासाठी केलेल्या कार्याची सविस्तर चर्चा करा.

3. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]
- (i) समाजातील दुर्बल घटकांसाठीच्या हक्कावर आधारित सुधारणा चळवळींची चर्चा करा.
- (ii) महाराष्ट्रातील अनुसूचित जमातींसाठी असलेल्या नियोजनबद्ध तरतुदी स्पष्ट करा.
4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]
- (i) राष्ट्रिय पुनर्बांधणीसाठी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी केलेल्या कार्याची चर्चा करा.
- (ii) आर्य समाज व प्रार्थना समाजाच्या उपक्रमांची सविस्तर चर्चा करा.
5. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत लिहा : [20]
- (i) ग्रामदान चळवळ
- (ii) सामाजिक सेवा आणि सामाजिक सुधारणा-संकल्पना स्पष्ट करा.
- (iii) सर्वोदय चळवळीचे उद्देश्य लिहा.
- (iv) संत गाडगे बाबांचे समाज सुधारणेचे कार्य-चर्चा करा.

Total No. of Questions—6]

[Total No. of Printed Pages—4

Seat No.	
---------------------	--

[5401]-EXT-131

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

OPTIONAL ENGLISH

Text Prescribed : Interface

(English Literature and Language)

(General English Paper-I)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in about **80** words each (any *three*) : [15]

(a) Why does R.K. Narayan think that the same language – English – differs from one country to another ? Explain.

(b) Write about the childhood memories of Kalam.

(c) Write a note on the theme of ‘The Romance of a Busy Broker’.

(d) Comment on the relationship between Harvey Maxwell and Leslie.

(e) Bring out the element of suspense in the story ‘A Day’s Wait’.

2. (a) Answer the following questions in about **80** words each (any *three*) : [15]

(i) Examine ‘Sonnet 29’ as a love sonnet.

P.T.O.

- (ii) Explain the thematic significance of the title 'The World Is Too Much With Us'.
  - (iii) Write in your own words the narrator's experience of magic realism as revealed in 'The Listeners'.
  - (iv) Elaborate the theme of the poem 'No Men are Foreign'.
  - (v) Bring out the hunting quality in the poem 'The Listeners'.
- (b) Write short notes on the following (any *two*) : [10]
- (i) Duality of Language structure
  - (ii) Creativity and productivity of Language
  - (iii) Directive function of language
  - (iv) Metalingual function of language

3. Answer the following questions in about **120** words each (any *two*) : [16]

- (a) Attempt a character sketch of Nnaemeka.
- (b) How does Chinna Achebe explore the complexities of human relationships ?
- (c) Comment on the typical and crazy nature of the narrator in the story—'Upper Division Love'.
- (d) Explain aptness of the title 'Upper Division Love'.

4. Answer the following questions in about **120** words each (any *two*) : [16]

- (a) How does the poem—'The Road Not Taken' deal with the difficulty of choices in human life ?

- (b) Examine 'The Sun Rising' as a dramatic monologue.
- (c) Write a note on the central idea of the poem 'The Mountain and the Squirrel'.
- (d) Evaluate 'The Ballad of the Landlord' as a social satire.
- 5.** Answer the following questions in about **120** words each (any *two*) : [16]
- (a) Comment on the role of the stranger in 'Lithuania'.
- (b) Bring out the tragic element in 'Lithuania'.
- (c) How does Anton Chekhov deal with the themes of old age and death ?
- (d) Examine Svietlovidoff as the central character in 'The Swan Song'.
- 6.** (a) Write a note on any *one* in about **50** words : [4]
- (i) Semantics : A branch of Linguistics
- (ii) Difference between Phonetics and Phonology
- (b) (i) Identify the number of phonemes in the following words
(any *two*) : [2]
- (1) Shine
- (2) Curd
- (3) Account

(ii) Identify the structure of following words in terms of C and V (any *three*) : [3]

- (1) Cream
- (2) So
- (3) Fall
- (4) Tact
- (5) Amount

(iii) Identify the vowels in the following words (any *three*) : [3]

- (1) Book
- (2) Fair
- (3) Cold
- (4) Bat
- (5) Bard

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—2

Seat No.	
-------------	--

[5401]-EXT-133

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

COMMERCE (G-I)

(Organisation of Commerce)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Explain the meaning of commerce and give scope and importance of commerce. [20]

Or

What is Retail Trade ? Explain the functions of Retail Trade.

2. What is Internal Trade ? Explain the functions and importance of Internal Trade. [20]

Or

Define the term money. Explain the functions of money.

3. Explain media of Advertising. [20]

Or

What is marketing ? Give its factors and objective of marketing mix.

4. Explain the nature, scope and benefits of Advertising. [20]

Or

What is Wholesale Trade ? Give the functions of Wholesale Trade.

P.T.O.

5. Write short notes on (any two) : [20]
- (1) Explain factors of Marketing
  - (2) Explain Services of Retail Trade
  - (3) Social Aspects of Advertising
  - (4) Features of Life Insurance.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. वाणिज्य म्हणजे काय ? वाणिज्याची व्याप्ती व महत्व स्पष्ट करा. [20]
किंवा
किरकोळ व्यापार म्हणजे काय ? किरकोळ व्यापाराची कार्ये स्पष्ट करा.
2. अंतर्गत व्यापार म्हणजे काय ? अंतर्गत व्यापाराची कार्ये आणि महत्व स्पष्ट करा. [20]
किंवा
'पैसा' या संज्ञेची व्याख्या द्या. पैशाची कार्ये स्पष्ट करा.
3. जाहिरातीची माध्यमे स्पष्ट करा. [20]
किंवा
विपणन म्हणजे काय ? विपणन मिश्रचे घटक आणि विपणनाची उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
4. जाहिरातीचे स्वरूप, व्याप्ती आणि फायदे स्पष्ट करा. [20]
किंवा
घाऊक व्यापार म्हणजे काय ? घाऊक व्यापाराचे कार्ये स्पष्ट करा.
5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणतेही दोन) : [20]
  - (1) विपणनाचे घटक स्पष्ट करा
  - (2) किरकोळ व्यापाऱ्याच्या सेवा
  - (3) जाहिरातीच्या सामाजिक बाजू
  - (4) जीवन विम्याची वैशिष्ट्ये.

Total No. of Questions—5+5]

[Total No. of Printed Pages—5

Seat No.	
-------------	--

[5401]-EXT-134

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

EDUCATION (G-1)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) Figures to the right indicate full marks.

(ii) *All* questions are compulsory.

1. Answer any *one* question of the following in **500** words : [20]
  - (A) Elaborate the goals of ancient Indian Education.
  - (B) Describe in detail the educational work of Mahatma Phule.

2. Answer any *one* question of the following in **500** words : [20]
  - (A) What are the functions of family ? Describe the educational role of family in detail.
  - (B) Explain the meaning, nature, advantages and limitations of Introspection method.

3. Answer any *one* question of the following in **500** words : [20]
  - (A) What is Adult education ? Elaborate the importance of Adult education in detail.
  - (B) What is the meaning of formal and non-formal education ? Explain the difference between formal and non-formal education.

P.T.O.

4. Answer any *one* question of the following in **500** words each : [20]
(A) What is mass-media ? Explain the role of radio in education.
(B) What are the causes of stagnation and wastage in primary education ? Give suggestions to overcome those causes.
5. Write short notes in **200-250** words each (any *two*) : [20]
(A) Scope of Educational Psychology
(B) Importance of Environment Education
(C) Earn and Learn Scheme
(D) Characteristics of Education Process.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर **500** शब्दांत लिहा : [20]
(अ) प्राचीन भारतीय शिक्षणाची ध्येय स्पष्ट करा.
(ब) महात्मा ज्योतिराराव फुले यांचे शैक्षणिक कार्य सविस्तर स्पष्ट करा.
2. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर **500** शब्दांत लिहा : [20]
(अ) कुटुंबाची कार्य कोणती ? कुटुंबाची शैक्षणिक भूमिका सविस्तर स्पष्ट करा.
(ब) आत्मनिरीक्षण पद्धतीचा अर्थ, स्वरूप, फायदे व मर्यादा स्पष्ट करा.
3. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर **500** शब्दांत लिहा : [20]
(अ) प्रौढ शिक्षण म्हणजे काय ? प्रौढ शिक्षणाचे महत्त्व सविस्तर स्पष्ट करा.
(ब) औपचारिक व अनौपचारिक शिक्षण म्हणजे काय ? औपचारिक व अनौपचारिक शिक्षणातील फरक स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]
- (अ) समूह संपर्क साधने म्हणजे काय ? आकाशवाणीची शिक्षणातील भूमिका स्पष्ट करा.
- (ब) प्राथमिक शिक्षणातील स्थगन व गळतीची कारणे कोणती ? ती दूर करण्यासाठी उपाय सुचवा.
5. प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत थोडक्यात टीपा लिहा (कोणतेही दोन) : [20]
- (अ) शैक्षणिक मानसशास्त्राची व्याप्ती
- (ब) पर्यावरण शिक्षणाचे महत्व
- (क) कमवा व शिका योजना
- (ड) शिक्षण प्रक्रियेची वैशिष्ट्ये.

EDUCATION G-1

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) Figures to the right indicate full marks.
(ii) All questions are compulsory.

1. Answer any *one* question in **500** words : [20]
  - (A) Explain the objectives expressed in National Policy of Education (1986).
  - (B) What do you mean by National Integration ? Explain the role of education in developing National Integration.

2. Answer any *one* question in **500** words : [20]
  - (A) What are the causes of stagnation and wastage in primary education ? Suggest the remedies to overcome these problems.
  - (B) Write the concept of Educational Psychology. Explain the scope of Educational Psychology.

3. Answer any *one* question in **500** words : [20]
  - (A) What do you mean by formal and non-formal education ? Explain the difference between formal and non-formal education.
  - (B) What do you mean by mass-media ? Explain the role of Television in education in detail.

4. Answer any *one* question in **500** words : [20]
  - (A) Explain educational work of Karmaver and Bhaurao Patil in detail.
  - (B) What do you mean by value education ? Explain the importance of value education in detail.

5. Write short notes in **200-250** words each (*any two*) : [20]
  - (a) Characteristics of Education Process
  - (b) Shreeniketan
  - (c) Experimental method
  - (d) Importance of Pre-primary education.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपात्रिका पहाव.

1. खालीलपैकी एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]
(अ) राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणामध्ये (1986) उद्दिष्टे सविस्तर स्पष्ट करा.
(ब) राष्ट्रीय एकात्मता म्हणजे काय ? राष्ट्रीय एकात्मता विकासात शिक्षणाची भूमिका स्पष्ट करा.
2. खालीलपैकी एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]
(अ) प्राथमिक शिक्षणातील स्थगन व गळतीची कारणे कोणती ? ती दूर करव्यासाठी उपाय सूचवा.
(ब) शैक्षणिक मानसशास्त्राची संकल्पना सांगून शैक्षणिक मानसशास्त्राची व्याप्ती स्पष्ट करा.
3. खालीलपैकी एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]
(अ) औपचारिक व अनौपचारिक शिक्षण म्हणजे काय ? औपचारिक व अनौपचारिक शिक्षणातील फरक स्पष्ट करा.
(ब) समूह संपर्क साधने म्हणजे काय ? दूरदर्शनची शिक्षणातील भूमिका सविस्तर स्पष्ट करा.
4. खालीलपैकी एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]
(अ) कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचे शैक्षणिक कार्य सविस्तर स्पष्ट करा.
(ब) मूल्य शिक्षण म्हणजे काय ? मूल्य शिक्षणाचे महत्व सविस्तर स्पष्ट करा.
5. प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत टीपा लिहा (कोणतेही दोन) : [20]
(1) शिक्षण प्रक्रियेची वैशिष्ट्ये
(2) श्रीनिकेतन
(3) प्रायोगिक पद्धती
(4) पूर्व-प्राथमिक शिक्षणाचे महत्त्व.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—5

Seat No.	
-------------	--

[5401]-EXT-135

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

FMG-I : INDUSTRIAL MATHEMATICS

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Use of non-programmable calculator is allowed.

1. Solve each of the following : [20]

(a) Evaluate :

$$\lim_{x \rightarrow 2} \frac{x^2 - 5x + 6}{x - 2}.$$

(b) Sketch the graphs of the following functions :

(i) $f(x) = x^2 + 1$

(ii) $f(x) = 2x + 3$.

(c) If

$$f(x) = (x^2 + 5)(x^3 + 4x)^{1/2},$$

find

$$f''(x).$$

(d) Define the term 'average cost function'.

(e) If $A = \begin{bmatrix} -1 & 1 \\ 2 & 4 \\ 3 & 5 \end{bmatrix}$, $B = \begin{bmatrix} 1 & 2 \\ 3 & 4 \end{bmatrix}$, find $A \cdot B$ and B^2 .

P.T.O.

(f) Evaluate :

$$\int 5x^2(x^3 + 6)^4 dx.$$

(g) Draw the feasible region bounded by :

$$2x + 3y \leq 4, \quad x \leq \frac{3}{2}, \quad x \geq 0, \quad y \geq 0.$$

Also, find the corner points.

(h) Define slack and surplus variables.

(i) Express the following system of equations in matrix form :

$$x + y + z = 2$$

$$x - y + 2z = -1$$

$$2x + 3y + z = 10.$$

(j) Find the critical values of the function :

$$f(x) = x^4 - 8x^3 - 80x^2 + 10x.$$

2. Attempt any *four* of the following : [20]

(a) Discuss the continuity of the function $f(x)$ at $x = 1$, where :

$$f(x) = \frac{x^3 + x^2 - x - 1}{x - 1}; \quad x \neq 1$$
$$= 4; \quad x = 1$$

(b) If $x^3 + 4x^3y + 5x^2y^2 = 100$, find $\frac{dy}{dx}$.

(c) Evaluate the following limits :

(i) $\lim_{x \rightarrow -2} \frac{x^2 + 4x + 4}{x^2 - 4}$

(ii) $\lim_{x \rightarrow \infty} \frac{3x^2 - 10x}{10 - 3x^2}$.

(d) Find the marginal and average functions of the total cost function :

$$TC = 3Q^2 + 7Q + 10. \text{ Also, evaluate them at } Q = 5.$$

(e) Find the relative extrema for the function :

$$f(x) = 2x^4 - 16x^3 + 32x^2 + 5.$$

(f) For the function $y = (2 - 3x)^3$ evaluate the successive derivatives and evaluate them at $x = 1$.

3. Attempt any *two* of the following : [20]

(a) Use the MR = MC method to :

(i) maximize profit π and

(ii) check the second order conditions, given :

$$TR = 1400Q - 7.5Q^2$$

$$TC = Q^3 - 6Q^2 + 140Q + 750.$$

(b) Given $f(x) = g(x) \cdot h(x)$, where $g(x)$ and $h(x)$ are both differentiable functions, prove that $\frac{df}{dx} = \frac{dg}{dx} \cdot h(x) + g(x) \cdot \frac{dh}{dx}$. Also,

show that if $\phi(x) = kg(x)$, where k is a constant, then $\frac{d\phi}{dx} = k \frac{dg}{dx}$.

(c) Use implicit differentiation to find $\frac{dy}{dx}$ for the following functions :

(i) $x^5y^6 = 100$

(ii) $x^4y + xy^3 + y^5 = x$

(iii) $(x^3y + y^3)^3xy = y^2$.

4. Attempt any *four* of the following : [20]

(a) Let $A = \begin{bmatrix} -1 \\ 2 \\ 3 \end{bmatrix}$, $B = [3 \ 4 \ 7]$. Find AB , BA and $A^T + B$.

(b) Find the values of a and b such that :

$$\begin{bmatrix} 1 & 2 \\ -3 & 4 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} a \\ b \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} -1 \\ 1 \end{bmatrix}.$$

(c) Evaluate the integral :

$$\int \frac{x^3}{(5x^4 + 7)^6} dx.$$

(d) Given $MC = 16e^{0.4Q}$ and $FC = 100$. Find TC .

(e) Draw the feasible region bounded by the following constraints :

$$x + 3y \leq 15$$

$$2x + y \geq 1$$

$$x - y \leq 5$$

$$x \geq 0, y \geq 0.$$

Also, find the corner points.

(f) State the extreme point theorem. Also, state the rule of derivative of quotient of two functions.

5. Attempt any *two* of the following : [20]

(a) Solve the following LPP by the graphical method :

Maximize :

$$Z = 3x + 2y,$$

Subject to :

$$x + 3y \leq 6$$

$$3x + 4y \leq 4$$

$$x \leq 1$$

$$x \geq 0, y \geq 0.$$

- (b) Verify associative and distributive law for the following matrices :

$$A = \begin{bmatrix} 1 & -1 \\ 0 & 3 \end{bmatrix}, B = \begin{bmatrix} 7 & 9 \\ 3 & 5 \end{bmatrix}, C = \begin{bmatrix} 6 & 8 \\ 10 & -1 \end{bmatrix}.$$

- (c) Find total revenue function and the demand function corresponding to the following marginal revenues :

(i) $MR = 60 - 2Q - 2Q^2$

(ii) $MR = 80 - 4Q - Q^2$.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4

Seat No.	
-------------	--

[5401]-EXT-137

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

MATHEMATICS

Paper I

(MG-I : Algebra and Geometry)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt *each* of the following : [20]

(a) Let $a, b, c \in \mathbb{Z}$. If $a|b$ and $b|c$, then prove that $a|c$.

(b) Compute addition table for $\mathbb{Z}_6$.

(c) Find the value of a if $x + 2$ is a factor of $x^2 - ax + 6$.

(d) Find the eigen values of the matrix $A = \begin{bmatrix} 1 & 0 \\ 0 & 3 \end{bmatrix}$.

(e) Is the system of the following linear equations consistent ?

Justify your answer :

$$x + y = 1;$$

$$2x + 2y = 1.$$

(f) Find the centre of the conic $x^2 + 4xy + y^2 - 2x + 2y - 6 = 0$.

(g) Find the joint equation of the planes $2x + 3y - z = 0$ and $x - y + 5z = 0$.

(h) Find centre and radius of the sphere :

$$x^2 + y^2 + z^2 - 4x + 6y + 10z + 2 = 0.$$

P.T.O.

- (i) Find the equations of the line passing through two points $(-2, 1, 3)$ and $(3, 1, -2)$.
- (j) Define right circular cone.

2. Attempt any *four* of the following : [20]

- (a) Using principle of mathematical induction, prove that for every positive integer n , $n^3 - n$ is divisible by 3.
- (b) If p is a prime integer and $a, b \in \mathbb{Z}$ such that $p|ab$, then prove that either $p|a$ or $p|b$.
- (c) Let $\sim$ be an equivalence relation on X . Then prove that for $x, y \in X$, $x \in \bar{y}$ if and only if $\bar{x} = \bar{y}$.
- (d) Solve $x^3 - 9x^2 + 23x - 16 = 0$; where roots are in A.P.
- (e) Find the eigen values and eigen vectors of $A = \begin{bmatrix} 5 & 4 \\ 1 & 2 \end{bmatrix}$.
- (f) Determine for what values of λ , the system of linear equations,

$$\begin{aligned} x + y + z &= 6 \\ x + 2y + 3z &= 10 \\ x + 2y + \lambda z &= 9 \end{aligned}$$

- has (i) no solution
- (ii) a unique solution.

3. Attempt any *two* of the following : [20]

- (a) (i) Find greatest common divisor of 704 and 407. Also, find x and y such that :
 $(704, 407) = 704x + 407y$.
- (ii) Let $a, b, c, d \in \mathbb{Z}$. If $a \equiv b \pmod{n}$ and $c \equiv d \pmod{n}$, then prove that $(a + c) \equiv (b + d) \pmod{n}$.
- (b) (i) Find quotient and remainder when $9(x) = x^2 + 1$ divides $f(x) = x^6 + x^3 + x + 1$.

(ii) If R is a relation defined on $\mathbb{Z}$ such that aRb if and only if 5 divides $a - b$, for $a, b \in \mathbb{Z}$. Then show that R is an equivalence relation.

(c) (i) Verify Cayley–Hamilton theorem for the matrix :

$$A = \begin{bmatrix} 3 & -2 \\ -1 & 2 \end{bmatrix} \text{ and hence find } A^{-1}.$$

(ii) State and prove remainder theorem for polynomials.

4. Attempt any *four* of the following : [20]

(a) By rotating the axes, origin being unchanged, the expression $ux + vy$ becomes $u'x' + v'y'$, show that $u^2 + v^2 = u'^2 + v'^2$.

(b) Obtain the equation of plane in normal form.

(c) Find the distance of the point $(1, -2, 3)$ to the point where the line $\frac{x-2}{3} = \frac{y+1}{-2} = \frac{z}{1}$ meets the plane $x - 2y + z = 20$.

(d) Find the condition that the plane $lx + my + nz = p$ is tangent plane to the sphere $x^2 + y^2 + z^2 = a^2$. Also find the point of contact.

(e) Show that the lines,

$$\frac{x+3}{2} = \frac{y+5}{3} = \frac{z-7}{-3} \text{ and } \frac{x+1}{4} = \frac{y+1}{5} = \frac{z+1}{-1} \text{ are coplanar and}$$

find the equation of the plane containing them.

(f) Find the equation of right circular cylinder of radius 2 having an axis of the line $\frac{x-1}{2} = \frac{y-2}{1} = \frac{z-3}{2}$.

5. Attempt any *two* of the following : [20]

(a) Reduce the equation $5x^2 + 6xy + 5y^2 - 10x - 6y - 3 = 0$ to its standard form and hence name the conic.

- (b) (i) Show that two spheres $x^2 + y^2 + z^2 - 2x - 6y - 15 = 0$ and $5x^2 + 5y^2 + 5z^2 - 10x + 26y + 42z + 107 = 0$ touch. Also, find the point of contact.
- (ii) If the homogeneous second degree equation, $ax^2 + by^2 + cz^2 + 2fyz + 2gzx + 2hxy = 0$ represents two planes, then prove that $abc + 2fgh - af^2 - bg^2 - ch^2 = 0$.
- (c) (i) Find the angle between the line $\frac{x - x_1}{l} = \frac{y - y_1}{m} = \frac{z - z_1}{n}$ and the plane $ax + by + cz + d = 0$.
- (ii) Find the equation of the plane containing the line of intersection of the planes $2x + 3y - z + 1 = 0$, $x + y + 2z + 3 = 0$ and passing through the point $(1, -2, 3)$.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—7

Seat No.	
---------------------	--

[5401]-EXT-138

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

STATISTICAL PRE-REQUISITES

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

- N.B. :-** (i) All questions are compulsory.
(ii) Figures to the right indicate full marks.
(iii) Use of statistical tables and calculator is allowed.
(iv) Symbols have their usual meaning.
(v) Graphs paper will be supplied on request.

1. Attempt each of the following :

(A) State whether each of the following statement is true or false : [1 each]

- (i) Standard deviation is always non-negative.
(ii) Index number for base year is more than 100.
(iii) For mesokurtic distribution the value $\beta_2 = 3$.
(iv) The classes denoted by capital letters are called as positive classes.
(v) Simple random sampling is applicable if population is finite.

P.T.O.

(B) Choose the *correct* alternative for each of the following :

[1 each]

(i) For symmetric distribution the value of v_1 is .....

(a) 0

(b) 1

(c) -1

(d) None of the above

(ii) The mean of 10 observations is 5. If each observation is doubled then mean of new series is .....

(a) 5

(b) 10

(c) $\frac{5}{2}$

(d) $\frac{2}{5}$

(iii) Index number measures the average :

(a) Relative changes

(b) Absolute changes

(c) Percentage increase

(d) Proportionate changes

(iv) The second central moment of the distribution is .....

(a) mean

(b) variance

(c) median

(d) mode

- (v) With the help of ogive curve one can determine :
- (a) median
  - (b) mode
  - (c) mean
  - (d) all of the above

(C) Answer in brief : [2 each]

- (i) Define ratio scale with *one* illustration.
- (ii) State any *two* merits of median.
- (iii) Find mode if median = 10 and mean = 12.
- (iv) Define manifold classification with *one* illustration.
- (v) Explain the concept of association of attributes.

2. Attempt any *four* of the following : [4×5=20]

- (A) Write a note on “splicing”.
- (B) Write a note on “variable”.
- (C) Explain the concept of independence and association of two attributes.
- (D) The frequency distribution is as given below :

Class	Frequency
100—150	3
150—200	12
200—250	18
250—300	8
300—350	4

Draw less than ogive curve to the data given above.

- (E) The information about the player A and B are as given below :

Player	No. of Matches	Mean Score	Variance of Scores
A	30	200	64
B	20	250	81

Which player is more consistent ? Justify.

- (F) Calculate lower quartile from the following frequency distribution :

Class	Frequency
0—30	9
30—60	35
60—90	57
90—120	21
120—150	12

3. Attempt any *four* of the following : [4×5=20]

- (A) Write a note on Spearman's rank correlation coefficient.
(B) Explain the concept of residual
(C) State the condition of consistency for three attributes.
(D) Calculate median from the following frequency distribution :

Marks Obtained	No. of Students
0—20	8
20—40	15
40—60	12
60—80	10
80—100	5

(E) For a moderately skewed distribution median is 38, sum of upper and lower quartile is 100 and coefficient of skewness is 0.6. Find Q_1 and Q_3 .

(F) Calculate Fisher's price index number from the following data :

Commodity	p_0	q_0	p_1	q_1
A	36	4	40	6
B	80	2	90	3
C	45	5	41	5

4. Attempt any *two* of the following : [2×10=20]

(A) (i) Write a note on stratified random sampling. [5]

(ii) Calculate standard deviation from the following frequency distribution : [5]

Class	Frequency
10—20	36
20—30	54
30—40	75
40—50	30
50—60	9

(B) (i) State the effects of change of origin and scale on central moments. [4]

(ii) Compute geometric mean for the following data : [6]

X (Mid-point)	Frequency
2.5	5
7.5	10
12.5	15
17.5	12
22.5	8

(C) Compute mean deviation about mean for the following data : [10]

Class	Frequency
10—30	10
30—50	16
50—70	34
70—90	24
90—110	16

(D) Compute Karl Pearson's coefficient of correlation between X and Y from the data given below : [10]

X	Y
10	12
11	14
14	15
14	16
20	21
22	26
16	21
12	15
15	16
13	14

5. Attempt any *one* of the following : [1×20=20]

(A) (i) Explain considerations in the construction of price index numbers. [10]

(ii) Fit an exponential curve of type $Y = aX^b$ to the data given below : [10]

X	Y
1	11
2	15
3	19
4	21
5	35

(B) (i) Explain the term skewness and kurtosis. [10]

(ii) Examine the consistency of the following data : [10]
N = 100, (A) = 41, (B) = 39, (C) = 41, (AB) = 38,
(BC) = 37, (AC) = 33.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—7

Seat No.	
-------------	--

[5401]-EXT-139

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

G-1 : LOGIC AND METHODOLOGY OF SCIENCE

(Logic and Principle of Reasoning)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Explain the nature and scope of logic. [20]

OR

(a) Explain distribution of terms in A, E, I, O propositions. [10]

(b) Give valid conversion and obversion for the following (any five) : [10]

(i) All roses are white.

(ii) Some politicians are honest.

(iii) No neighbours are dishonest.

(iv) Some uniforms are very attractive.

(v) Every box is heavy.

(vi) Some cats are rats.

(vii) No girl is a graduate.

(viii) Not all countries are developed.

P.T.O.

2. State and explain any *four* rules of valid categorical syllogism. [20]

OR

Elaborate with examples any *four* non-formal fallacies.

3. Determine whether the following statement forms are Tautologies, Contradictory or Contingent with the help of truth table, shorter truth table and truth-tree method (any *four*) : [20]

(i) $[(p \supset q) \vee (\sim p \vee q) \cdot (r \vee p)]$

(ii) $(p \supset q) \equiv (q \supset p)$

(iii) $\sim [(r \vee \sim r) \equiv (r \supset r)]$

(iv) $[(p \vee q) \cdot (q \vee r)] \supset (p \vee r)$

(v) $[(p \supset q) \cdot (q \supset r)] \supset (p \supset r)$.

OR

What is the need of symbolic logic ? Explain the nature of propositional variable, propositional constant and logical operators/constants. [20]

4. Prove validity of the following arguments (any *four*) : [20]

(1) $(B \vee C) \supset \sim A$

$D \supset A$

$B / \therefore D \supset \sim E$

(2) $F \vee (D \cdot \sim E)$

$(C \cdot D) \supset E$

$\therefore C \supset F$

(3) $(\sim G \supset H) \supset J$

$K \supset G$

$\sim J / \therefore \sim K$

- (4) $F \supset G$
 $\sim (G \cdot H)$
 $H / \therefore \sim F$
- (5) C
 $\therefore D \supset C$
- (6) $E \supset F$
 $G \supset F$
 $\therefore (E \vee G) \supset F$

OR

Demonstrate the invalidity of the following arguments (any four) : [20]

- (1) $V \supset O$
 $H \supset O$
 $\therefore V \supset H$
- (2) $A \supset B$
 $C \supset D$
 $B \vee C / \therefore A \vee D$
- (3) $E \supset (F \vee G)$
 $G \supset (H \cdot I)$
 $\sim H / \therefore E \supset I$
- (4) $A \supset (B \supset C)$
 $C \supset (D \cdot E)$
 $\therefore \sim A \supset (B \supset D)$
- (5) $A \supset B$
 $B \supset C$
 $\therefore C \supset A$
- (6) $\sim S \supset T$
 $S \vee T / \therefore T$
- (7) $H \supset (I \vee J)$
 $I / \therefore H \supset J$

5. Write notes on (any four) : [20]

- (1) Sentences and propositions
- (2) Null-set
- (3) Disjunctive syllogism
- (4) Rebuttal of a dilemma
- (5) Indirect method
- (6) Material implication.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
(iii) मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. तर्कशास्त्राचे स्वरूप आणि व्याप्ती स्पष्ट करा. [20]

किंवा

- (अ) A, E, I, O या विधानांतील पदांची व्याप्ती स्पष्ट करा. [10]
- (ब) पुढील विधानांचे युक्त परिवर्तन आणि प्रतिवर्तन द्या (कोणतीही पाच) : [10]
- (i) सर्व गुलाब पांढरे आहेत.
  - (ii) काही राजकारणी प्रामाणिक आहेत.
  - (iii) एकही शेजारी अप्रामाणिक नाही.
  - (iv) काही गणवेश खूपच आकर्षक आहेत.
  - (v) प्रत्येक डबा जड आहे.
  - (vi) काही मांजर उंदिर आहेत.
  - (vii) एकही मुलगी पदवीधर नाही
  - (viii) सर्वच देश काही विकसित नाहीत.

2. युक्त निरुपाधिक संविधानाचे कोणतेही चार नियम स्पष्ट करा. [20]

किंवा

कोणतेही चार न-आकारिक तर्कदोष सोदाहरण स्पष्ट करा.

3. सत्यता कोष्टक, लघुसत्यता कोष्टक किंवा सत्यता वृक्ष पद्धतीच्या सहाय्याने सर्वतः सत्य, सर्वतः असत्य किंवा नैमित्तिकतया सत्यासत्य आहेत ते ठरवा (कोणतेही चार) : [20]

(i) $[(p \supset q] \vee (\sim p \vee q) \cdot (r \vee p)$

(ii) $(p \supset q) \equiv (q \supset p)$

(iii) $\sim [(r \vee \sim r] \equiv (r \supset r)$

(iv) $[(p \vee q) \cdot (q \vee r)] \supset (p \vee r)$

(v) $[(p \supset q) \cdot (q \supset r)] \supset (p \supset r).$

किंवा

सांकेतिक तर्कशास्त्राची आवश्यकता काय आहे ते सांगून विधान चर, विधान अचर आणि तार्किक अचरे यांचे स्वरूप स्पष्ट करा. [20]

4. पुढील युक्तिवादांची युक्तता सिद्ध करा (कोणत्याही चार) : [20]

(1) $(B \vee C) \supset \sim A$

$D \supset A$

$B / \therefore D \supset \sim E$

(2) $F \vee (D \cdot \sim E)$

$(C \cdot D) \supset E$

$\therefore C \supset F$

(3) $(\sim G \supset H) \supset J$

$K \supset G$

$\sim J / \therefore \sim K$

$$(4) \quad F \supset G$$

$$\sim (G \cdot H)$$

$$H / \therefore \sim F$$

$$(5) \quad C$$

$$\therefore D \supset C$$

$$(6) \quad E \supset F$$

$$G \supset F$$

$$\therefore (E \vee G) \supset F$$

किंवा

पुढील युक्तिवादांची अयुक्तता सिद्ध करा (कोणत्याही चार) : [20]

$$(1) \quad V \supset O$$

$$H \supset O$$

$$\therefore V \supset H$$

$$(2) \quad A \supset B$$

$$C \supset D$$

$$B \vee C / \therefore A \vee D$$

$$(3) \quad E \supset (F \vee G)$$

$$G \supset (H \cdot I)$$

$$\sim H / \therefore E \supset I$$

$$(4) \quad A \supset (B \supset C)$$

$$C \supset (D \cdot E)$$

$$\therefore \sim A \supset (B \supset D)$$

$$(5) \quad A \supset B$$

$$B \supset C$$

$$\therefore C \supset A$$

- (6) $\sim S \supset T$
 $S \vee T / \therefore T$
- (7) $H \supset (I \vee J)$
 $I / \therefore H \supset J$

5. टीपा द्या (कोणत्याही चार) :

[20]

- (1) वाक्य आणि विधान
- (2) रिक्त-संच
- (3) वैकल्पिक संवाक्य
- (4) उभयापत्तीचा प्रतिषेध
- (5) अप्रत्यक्ष पद्धती
- (6) वास्तविक व्यंजन/लक्षितता.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5401]-EXT-140

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

SOCIOLOGY

G-1 : Introduction to Sociology

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (a) Explain the nature of Sociology as a science.
  - (b) What is primary group ? Explain the characteristics of primary group.

2. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (a) Describe the agencies of Socialization.
  - (b) Define Society. Discuss the characteristics of Society.

3. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (a) What is Gender ? Explain the characteristics of Gender.
  - (b) Explain the career opportunities in Sociology.

4. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (a) Discuss the types of social control.
  - (b) Define social change. Explain the factors of social change.

P.T.O.

5. Write short notes on (any two) : [20]

- (i) Social Movement
- (ii) Types of Culture
- (iii) Sociology and NGO
- (iv) Cultural Lag.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

(अ) समाजशास्त्राचे शास्त्रीय स्वरूप स्पष्ट करा.

(ब) प्राथमिक समूह म्हणजे काय? प्राथमिक समूहाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

2. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

(अ) सामाजिकीकरणाची साधने विशद करा.

(ब) समाजाची व्याख्या द्या. समाजाच्या वैशिष्ट्यांवर चर्चा करा.

3. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

(अ) लिंगभाव म्हणजे काय? लिंगभावाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

(ब) समाजशास्त्रातील व्यावसायिक संधी स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

(अ) सामाजिक नियंत्रणाच्या प्रकारांची चर्चा करा.

(ब) सामाजिक परिवर्तनाची व्याख्या द्या. सामाजिक परिवर्तनाचे घटक स्पष्ट करा.

5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) :

[20]

- (i) सामाजिक चळवळ
- (ii) संस्कृतीचे प्रकार
- (iii) समाजशास्त्र आणि एन.जी.ओ. (स्वयंसेवी संस्था)
- (iv) सांस्कृतिक पाश्चायन.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5401]-EXT-141

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

ANCIENT INDIAN HISTORY, CULTURE AND ARCHAEOLOGY

General Paper I

(Outline of Prehistory, Proto History and Early History)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *one* of the following questions : [20]

(a) Discuss the literary sources of Ancient Indian History.

Or

(b) Describe the various types of paleolithic tools.

2. Answer any *one* of the following questions : [20]

(a) Explain the salient features of Harappan Civilization.

Or

(b) Take a review of Vedic Literature.

3. Answer any *one* of the following questions : [20]

(a) Explain the teachings of Jainism.

Or

(b) Discuss the Greek influence on Ancient India.

P.T.O.

4. Answer any *one* of the following : [20]

(a) State the achievements of Chandragupta Maurya.

Or

(b) Write an essay on 'Chalukyas of Badami'.

5. Write short notes on (any *two*) : [20]

(a) Proto-history

(b) Megalithic Burials

(c) Kushana ruler – Kanishka

(d) Kailasa Temple at Ellora.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

(अ) प्राचीन भारतीय इतिहासाच्या लिखित साधनांची चर्चा करा.

किंवा

(ब) पुराश्मयुगीन हत्यारांचे विविध प्रकार वर्णन करा.

2. खालील कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

(अ) हडाप्पा संस्कृतीची ठळक वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

किंवा

(ब) वैदिक साहित्याचा आढावा घ्या.

3. खालील कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

(अ) जैन धर्माची शिकवण स्पष्ट करा.

किंवा

(ब) प्राचीन भारतावरील ग्रीक प्रभावाची चर्चा करा.

4. खालील कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

(अ) चन्द्रगुप्त मौर्याची कामगिरी सांगा.

किंवा

(ब) 'बदामीची चालुक्य' यावर निबंध लिहा.

5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]

(अ) इतिहास-पूर्व

(ब) महापाषाणीय दफने

(क) कुषाण राजा कनिष्क

(ड) वेरूळ येथील कैलास मंदिर.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—7

Seat No.	
---------------------	--

[5401]-EXT-142

F.Y.B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

STATISTICS

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

- N.B. :—**
- (i) All questions are compulsory.
  - (ii) Figures to the right indicate full marks.
  - (iii) Symbols and abbreviations have usual meanings.
  - (iv) Use of calculator and statistical table is allowed.
  - (v) Graph paper will be provided on request.

- 1.** Attempt each of the following : [1 each]
- (a) State whether the following statements are true or false :
- (i) Mean deviation about mean is always minimum.
  - (ii) Karl Pearson's coefficient of skewness lies between 0 and 1.
  - (iii) Index numbers are called as economic barometer.
  - (iv) Coefficient of determination should be greater than unity.
  - (v) First central moment is equal to zero.

P.T.O.

- (b) Choose the correct alternative : [1 each]
- (i) Box plot helps to judge the :
- (A) Central value
  - (C) Spread
  - (C) Symmetry
  - (D) None of the above
- (ii) Which of the following is *not* good measure of central tendency ?
- (A) Arithmetic Mean
  - (B) Median
  - (C) Mode
  - (D) Standard deviation
- (iii) Which is *not* an example of an attribute ?
- (A) Honesty
  - (B) No. of pages of a book
  - (C) Nationality
  - (D) Beauty
- (iv) Spearman's rank correlation coefficient is always lies between :
- (A) $(-1, +1)$
  - (B) $(0, 1)$
  - (C) $(-\infty, +\infty)$
  - (D) None of the above

- (v) If two variables X and Y are independent, then Corr (X, Y) is :
- (A) 1
(B) -1
(C) 0
(D) None of the above

(c) Answer in brief : [2×5=10]

- (i) Calculate A.M. for a group of 8 observations if $\Sigma(x_i - 2) = 10$.
- (ii) If A.M. and G.M. of two observations are 13 and 12 respectively, find their Harmonic mean.
- (iii) Given $\sigma_x = 3$, $\sigma_y = 2$ and $\text{Corr}(X, Y) = 0.75$ obtain $\text{Var}(3X - 2Y)$.
- (iv) Define coefficient of determination.
- (v) If $4Y - 3X - 5 = 0$ is line of regression where X is independent variable, then estimate Y when $X = 1$.

2. Attempt any *four* of the following : [4×5=20]

- (a) For a symmetrical distribution, with usual notations, show that :

$$\frac{m_3'}{m_1'} = 2[(m_2 + (m_1')^2)]$$

- (b) Explain the effect of change of origin and scale on central moments.

- (c) Define Yule's coefficient of association (Q), with usual notations show that :

$$- 1 \leq Q \leq + 1.$$

- (d) For a frequency distribution, Bowley's coefficient of skewness is 0.6. The sum of first and third quartiles is 100 and the median is 38. Find the two quartiles and construct Box plot.
- (e) Find coefficient of correlation (r) for given data as :
 $n = 4, \Sigma x = 20, \Sigma x^2 = 900, \Sigma y = 20, \Sigma xy = 225, \Sigma y^2 = 1000$
- (f) Find an appropriate index number for the following data :

Device	Average annual price in thousands		Quantity sold in 2015 in thousands
	2010	2015	
Iphone	50	47	35
Laptop	30	25	23
PC	45	30	45

3. Attempt any *four* of the following : [4×5=20]

- (a) Write a short note on stratified random sampling.
- (b) Find Spearman rank correlation coefficient for the following marks distribution of students in two subjects :

Marks in Statistics	77	75	46	80	50	65	70	82
Marks in Economics	57	80	60	65	70	63	75	85

- (c) The first three moments of a distribution about 2 are 1, 22 and 10. Find its mean S.D. and the third central moment. Also comment on nature of skewness of the distribution.

- (d) Find the missing frequency from the following data given that the median mark is 23 :

Class Interval	0-10	10-20	20-30	30-40	40-50
Frequency	5	8	?	6	3

- (e) Calculate Fisher's price index number for the following information :

$$\Sigma p_0 q_0 = 1660 \qquad \Sigma p_0 q_1 = 1070$$

$$\Sigma p_1 q_0 = 2070 \qquad \Sigma p_1 q_1 = 1340$$

- (f) Given the following information on price of a commodity :

	City A	City B
Average price	65	67
S.D. of price	2.5	3.5

and $r = 0.6$, find most likely price in city A if corresponding commodity price in city B is given as ₹ 60.

4. Attempt any *two* of the following : [2×10=20]

- (a) Derive Spearman's rank correlation coefficient in case of without ties of observations. Also find Spearman's rank correlation coefficient for the following data :

Ranks by A	3	2	1	6	4	5
Ranks by B	1	3	2	5	6	4

- (b) Given n pair of observations (x_i, y_i) $i = 1, 2, \dots, n$, explain the procedure of fitting of simple linear model of the type $Y = a + bX + \varepsilon$, with $E(\varepsilon) = 0$, $V(\varepsilon) = \sigma^2$ estimate the parameters 'a' and 'b' by method of least square.
- (c) What is index number ? What are the problems in the construction of index numbers ?
- (d) (i) Splice the two series by continuing series A forward and continuing series B backward for the following series of index numbers : 5

Year	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Series A	100	120	150	–	–	–
Series B	–	–	100	135	170	200

- (ii) Suppose X, Y and Z are uncorrelated variables with same S.D. (σ). Obtain the correlation coefficient between $(X + Y)$ and $(Y + Z)$. 5

5. Attempt any *one* of the following : [1×20=20]

- (a) (i) Describe the index numbers SENSEX and BSE. [6]
- (ii) Among 800 students, 220 failed in Marathi, 300 failed in English, 150 failed in Hindi, 125 failed in both Marathi and English, 70 failed in both Marathi and Hindi, 60 failed in both English and Hindi and 30 failed in all the three languages. Find the number of students failed in two languages and failed in only one language.

- (iii) Explain the procedure of fitting of the curve $Y = a + bX + cX^2$ by the method of least square. [7]
- (b) (i) Write a short note on scatter diagram. [6]
- (ii) Distinguish between explained and unexplained variation. [6]
- (iii) If X and Y are uncorrelated variables and $\text{Var}(X) = k$ and $\text{Var}(Y) = 2$, find k such that $\text{Var}(4X - 2Y) = 25$. [7]

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5401]-EXT-143

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

APPLIED MATHEMATICS

(AMG-1 : Calculus and Differential Equations)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :- (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt each of the following : [20]

(a) Find supremum and infimum for the set

$$S = \left\{ \frac{1}{n} / n \in \mathbf{N} \right\}.$$

(b) Find a rational number between $\sqrt{5}$ and $\sqrt{6}$.

(c) If f is continuous at point $x = c$, then show that $|f|$ is continuous at point $x = c$.

(d) Evaluate $\lim_{x \rightarrow 0} (\cos x)^{1/x^2}$.

(e) Evaluate $\int_0^{\pi/2} \cos^5 \theta d\theta$.

(f) Find order and degree of the differential equation :

$$\left(\frac{d^2 y}{dx^2} \right)^3 + 2 \left(\frac{dy}{dx} \right)^4 + y = \sin t.$$

(g) Solve : $\sin (y - xp) = p$, where $p = \frac{dy}{dx}$.

P.T.O.

- (h) Define an integrating factor of the differential equation $Mdx + Ndy = 0$.
- (i) State whether Rolle's theorem is applicable for the function $f(x) = 2 + (x - 1)^{2/3}$ on $[0, 2]$. Justify your answer.
- (j) Find y_n , if $y = x^3 \sin x$.

2. Attempt any *four* of the following : [20]

- (a) Show that $\sqrt{2}$ is not a rational number.
- (b) Prove that $\lim_{x \rightarrow 0} x \sin \frac{1}{x} = 0$.
- (c) Discuss the continuity of $f(x)$ at $x = 0$, where :
- $$f(x) = \frac{xe^{1/x}}{1 + e^{1/x}}, \quad x \neq 0$$
- $$f(0) = 0.$$
- (d) State and prove Rolle's mean value theorem. Give its geometrical meaning.
- (e) Assuming the validity of expansion, expand $f(x) = \tan x$ in ascending powers of x .
- (f) Evaluate $\lim_{x \rightarrow 0} \left[\frac{a}{x} - \cot \frac{x}{a} \right]$.

3. Attempt any *two* of the following : [20]

- (a) (i) Find p and q , if the function $f(x)$ is continuous in $(-2, 2)$,

$$\text{where } f(x) = \begin{cases} x + p, & \text{if } -2 < x < 0 \\ 2x + 1, & \text{if } 0 \leq x < 1 \\ 9 - x, & \text{if } 1 \leq x < 2 \end{cases}$$

- (ii) Find all $x \in \mathbf{R}$ that satisfy the inequality $|x^2 - 1| \leq 3$.

- (b) (i) Verify Lagrange's mean value theorem for the function $f(x) = \log x$ on $[1, e]$.
(ii) Expand $f(x) = 7x^6 - 3x^5 + x^2 + 2$ in powers of $(x - 1)$.
(c) State and prove Leibnitz's theorem for n th derivative of the product of two functions.

4. Attempt any *four* of the following : [20]

(a) Evaluate $\int \frac{x + 1}{x^2 + 5x + 6} dx$.

(b) Evaluate $\int_0^{\pi/4} 4 \sin^4 x \cos^4 x dx$.

(c) Define homogeneous differential equation. Explain the method of solving it.

(d) Find the orthogonal trajectories of the family $x^2 + 2y^2 = c$.

(e) Solve $p - \frac{1}{p} = \frac{x}{y} - \frac{y}{x}$.

(f) Prove that necessary and sufficient condition for the differential equation $Mdx + Ndy = 0$ to be exact is that $\frac{\partial M}{\partial y} = \frac{\partial N}{\partial x}$, where M and N are functions of x and y .

5. Attempt any *two* of the following : [20]

(a) Explain the method of solution of non-homogeneous differential

equation $\frac{dy}{dx} = \frac{a_1 x + b_1 y + c_1}{a_2 x + b_2 y + c_2}$ when $\frac{a_1}{a_2} \neq \frac{b_1}{b_2}$.

(b) (i) Solve the differential equation : $3 \frac{dy}{dx} + \frac{2y}{x+1} = \frac{x^3}{y^2}$.

(ii) Solve : $(1 + x^2) \frac{dy}{dx} + 2xy = \cos x$

(c) (i) Derive the reduction formula for $I = \int \sin^n x dx$

(ii) Solve the differential equation $(x^3 + xy^4) dx + 2y^3 dy = 0$.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5401]-EXT-145

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

PHILOSOPHY : G-1

(Introduction to Philosophy)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *four* of the following questions in **100** words each : [20]

(i) Briefly discuss Etimological definition of Philosophy.

(ii) Shortly discuss the term Rna.

(iii) What is moral obligation ?

(iv) Briefly explain the term Samvāda.

(v) State any *one* feature of God.

(vi) What is meant by Knowledge ?

2. Answer any *two* of the following questions in **200** words each : [20]

(i) Explain the concept sense-datum.

(ii) Bring out the meaning of term Aesthetics.

(iii) What is meant by Metaphysics ? Explain it.

(iv) Explain in detail, 'Duty for the shake of duty'.

3. Answer any *one* of the following questions in **400** words : [20]

(i) Fully explain the nature of reality from the Charvaka point of view.

(ii) Explain the term God and give its arguments of existence.

P.T.O.

4. Answer any *five* of the following questions in **50** words each : [20]
- (i) Discuss Logic as a branch of Philosophy.
  - (ii) Discuss Shabda as a source of Knowledge.
  - (iii) Explain the term Religion.
  - (iv) What is meant by Art ?
  - (v) Explain in short concept of Right.
  - (vi) Explain the relation between God and Universe.
  - (vii) Explain the term Idealism.

5. Write short notes on any *four* of the following in **50** words each : [20]

- (i) Anumana
- (ii) Induction
- (iii) Varnashramadharma
- (iv) Theism
- (v) Epistemology
- (vi) Philosophy as a Darsana.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही **चार** प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **100** शब्दांत लिहा : [20]
- (1) तत्त्वज्ञान संकल्पनेची उत्पत्तीशास्त्रीय व्याख्येची थोडक्यात चर्चा करा.
  - (2) ऋण संकल्पनेची थोडक्यात चर्चा करा.
  - (3) नैतिक बंधकत्व म्हणजे काय ?
  - (4) संवाद संकल्पना थोडक्यात स्पष्ट करा.

- (5) ईश्वराचे कोणतेही **एक** वैशिष्ट्य/गुण सांगा.
- (6) ज्ञान म्हणजे काय ?
2. खालीलपैकी कोणत्याही **दोन** प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **200** शब्दात उत्तरे लिहा : [20]
- (1) संवेदन-दत्त संकल्पना स्पष्ट करा.
- (2) सौंदर्यशास्त्र संकल्पनेचा अर्थ स्पष्ट करा.
- (3) सत्ताशास्त्र म्हणजे काय ? स्पष्ट करा.
- (4) 'कर्तव्यासाठी कर्तव्य' ही नीतिशास्त्रीय संकल्पना सविस्तर स्पष्ट करा.
3. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे **400** शब्दात उत्तर लिहा : [20]
- (1) सत्तेचे स्वरूप सविस्तर सांगून सत्तेचे चार्वाकांना अनुसरून स्पष्टीकरण द्या.
- (2) ईश्वर संकल्पना स्पष्ट करून ईश्वराच्या अस्तित्वाबाबतचे युक्तीवाद सांगा.
4. खालीलपैकी कोणत्याही **पाच** प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दात लिहा : [20]
- (1) तर्कशास्त्र एक तत्त्वज्ञानाची शाखा चर्चा करा.
- (2) ज्ञानाचे एक उगमस्थान म्हणून शब्दाची चर्चा करा.
- (3) धर्म संकल्पना स्पष्ट करा.
- (4) कला म्हणजे काय ?
- (5) नैतिक योग्यतेची संकल्पना थोडक्यात स्पष्ट करा.
- (6) ईश्वर आणि जगत यांच्यातील संबंध स्पष्ट करा.
- (7) कल्पनाविवाद म्हणजे काय ?
5. खालीलपैकी कोणत्याही **चारांवर** थोडक्यात (**50** शब्दात) टीपा लिहा : [20]
- (1) अनुमान
- (2) विगमन
- (3) वर्णाश्रमधर्म
- (4) देववाद
- (5) ज्ञानमीमांसा
- (6) तत्त्वज्ञान म्हणजे दर्शनशास्त्र.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5401]-EXT-107

F.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

URDU

(General Paper)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :—(1) Attempt *All* questions.

(2) Figures to the left indicate full marks.

(A) Bang-e-Dara Part-I.

(B) Chand Hum Asr.

نوٹ : تمام سوالات لازمی ہیں۔

[۱۵]

۱۔ اردو نظم نگاری کے آغاز و ارتقاء کا جائزہ لیجئے۔

یا
اردو نظم نگاری کے لوازمات اظہار خیال کیجئے۔

[۱۵]

۲۔ اردو میں خاکہ نگاری کے محاسن بیان کیجئے۔

یا
خاکہ نگاری کے بنیادی اصول کو واضح کیجئے۔

[۱۵]

۳۔ کلام اقبال کے مختلف ادوار پر روشنی ڈالئے۔

یا
علامہ اقبال کی شاعرانہ عظمت کا جائزہ لیجئے۔

P.T.O.

۴۔ مولوی عبدالحق کی خاکہ نگاری کا تنقیدی جائزہ لیجئے۔ [۱۵]

یا

مولوی عبدالحق کی حیات و شخصیت پر سیر حاصل تبصرہ کیجئے۔

۵۔ (الف) کسی ایک نظم کا مرکزی خیال بیان کرتے ہوئے تشریح کیجئے: [۱۲]

(۱) پیامِ صبح

(۲) صدائے درد

(۳) انسان اور بزمِ قدرت

(ب) دیئے گئے خاکوں میں سے کسی ایک کا تنقیدی جائزہ لیجئے: [۱۰]

(۱) منشی امیر احمد صاحب

(۲) سید محمود

(۳) نواب محسن الملک

(ج) ذیل کے اشعار میں سے کوئی چھ کی تشریح بحوالہء متن کیجئے: [۱۸]

(۱) سوز بانوں پر بھی خاموشی تجھے منظور ہے

راز وہ کیا ہے ترے سینے میں جو مستور ہے

(۲) سونی پڑی ہوئی ہے مدت سے دل کی بستی

آراک نیا شوالہ اس دیس میں بنا دیں

(۳) ہے بلندی سے فلک سے بوس نشمین میرا

ابر کہسار ہوں گل پاش ہے دامن

- (۴) نور خورشید کی محتاج ہے ہستی میری
اور بے منت خورشید ہے چمک تیری
- (۵) حسن ہو کیا خود نما جب کوئی مائل ہی نہ ہو
شمع کو جلنے سے کیا مطلب جو محفل ہی نہ ہو
- (۶) آہ! میں جلتا ہوں سوز اشتیاق دید سے
تو سراپا سوز داغ منت خورشید سے
- (۷) مرے بگڑے ہوئے کاموں کو بنایا تو نے
بار جو مجھ سے نہ اٹھا وہ اٹھایا تو نے
- (۸) مدینہ تیری نگاہوں کا نور تھا گویا
تیرے لئے تو یہ صحرا ہی طور تھا گویا